

De externe rechtspositie van de gedetineerde en de strafuitvoeringsrechtbanken: mogelijkheden tot herstel?

SAMENSpraak: Vrijdag 21 maart 2008

REDACTIONEEL

Iets meer dan een jaar geleden traden de wetten van 17 mei 2006 met betrekking tot de externe rechtspositie van de gedetineerden en de strafuitvoeringsrechtbanken in werking¹. Deze wetten betekenden een kentering in de wereld van de strafuitvoering. Voor het eerst kregen de strafuitvoeringsmodaliteiten een wettelijke verankering en werd de bevoegdheidsverdeling tussen de uitvoerende en de rechterlijke macht terzake uitgetekend. De strafuitvoeringsrechtbanken zijn ondertussen, alvast gedeeltelijk, uit de startblokken gelanceerd. Voor ons leek dit een uitgelezen moment om stil te staan bij de vraag in welke mate de (nieuwe) wetgeving op de externe rechtspositie en de strafuitvoeringsrechtbanken ruimte opent voor 'herstel', en wat dit nu betekent in de praktijk². Want ook dat was een van de betrachtingen bij de installatie van de commissie Holsters. *"Ik meen dus dat wij vandaag - politiek en maatschappelijk gezien - een historische kans krijgen om de strafuitvoering (maar ook de straftoemeting) die meer dan anderhalve eeuw verwaarloosd zijn geweest, tot een logisch en performant systeem uit te bouwen, met daarin één duidelijke rode draad: het herstel van de relatie tussen dader, slachtoffer en maatschappij."*, aldus de woorden van de toenmalige minister van Justitie bij de oprichting van de Commissie Holsters in februari 2000.

Hoewel Minister Verwilghen initieel voor ogen had om de strafrechtspleging, inclusief de strafuitvoering, volledig te heroriënteren tot een herstelrechtelijk strafrecht, vinden we in de wetten de notie 'herstel' niet meer expliciet terug. Men heeft daarentegen gekozen voor een evenwicht tussen de rechten en de responsabilisering van het slachtoffer enerzijds en de belangen van de dader in het licht van zijn reïntegratie anderzijds. In die zin past het wellicht beter te spreken van *herstel- en slachtoffergerichtheid* in de fase van de strafuitvoering. Daarnaast kunnen we niet buiten de wet van 22 juni 2005, die herstelbemiddeling mogelijk maakt in elke fase van de strafrechtspleging, tot en met de fase strafuitvoering. Ook hier blijven we uitgedaagd om het concept bemiddeling fase strafuitvoering nog beter in te passen binnen de bestaande wetgeving en structuren.

Vicky Desouter (FOD Justitie) schetst in een eerste artikel de achtergrond en de grote krachtlijnen bij de wetten van 17 mei 2006, en peilt vervolgens naar de hersteldimensie die erin vervat ligt. Nadien geven we het woord aan de praktijk. Els Sneider en Stéphanie Van Neder (Justitiehuis Leuven) halen vanuit hun ervaringen met slachtofferonthaal Leuven knelpunten aan, die zij op dit ogenblik bij de uitvoering van de nieuwe wetten ervaren. In een volgend artikel licht Hade Vandenbroucke (gevangenis Ieper) toe op welke wijze men in de gevangenis een herstelgerichte logica tijdens de strafuitvoering tracht in te vullen. Tot slot brengt Raf Gerits (Strafuitvoeringsrechtbank Antwerpen) een aantal problemen ter sprake die verhinderen dat een herstelgerichte logica tot op het niveau van de strafuitvoeringsrechtbank ten volle kan worden benut.

Zoals u zal merken worden in deze Nieuwsbrief een aantal problemen, maar ook mogelijkheden aangekaart om slachtoffers, daders en de samenleving meer te betrekken tijdens de strafuitvoering, en dit in een herstelrechtelijk perspectief. Hierover willen we graag met u verder van gedachten wisselen. Met plezier nodig ik u daarom uit op de volgende Samenspraak, die doorgaat op vrijdag 21 maart in Brussel!

An Marchal

¹ Wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten (BS 15 juni 2006), Wet van 17 mei tot invoering van de strafuitvoeringsrechtbanken (BS 15 juni 2006).

² Zie ook de Nieuwsbrief van augustus 2005 onder het thema 'De externe rechtspositie van gedetineerden en de invulling van de notie herstel', waarin de verschillende gelaagdheden van de notie herstel m.b.t. de externe rechtspositie naar voor worden gebracht.

Strafuitvoering en herstel

Enkele aspecten van het wettelijk kader toegelicht

Vicky DE SOUTER ¹

“Wij werken vandaag met een Wetboek van Strafrecht; eigenlijk wil ik een Wetboek van Herstelrecht. Wij hanteren vandaag het Wetboek van Strafvordering; eigenlijk heb ik nood aan een Wetboek van Herstelvordering, met daarin een luik hersteltoemeting en een luik hersteluitvoering.”

Deze woorden werden uitgesproken door de toenmalige Minister van Justitie bij de installatievergadering van de Commissie Holsters (officieel: de Commissie strafuitvoeringsrechtbanken, externe rechtspositie en straftoemeting) op 28 februari 2000.

Voorbijgaand aan de vraagstelling of het herstelrechtelijke gedachtegoed – als daar al kan gesproken worden van een uniforme definiëring - nu als inclusief of complementair aan het klassieke strafrechtsgebeuren moet worden ingevuld, kan men niet ontkennen dat hier zeer ambitieuze doelstellingen werden geponeerd. Te ambitieus? Zeker. Maar enkele jaren later werd wel het principe van bemiddeling als een algemeen aanbod ingevoerd in de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering en bij de definiëring ervan werden bewoordingen als “pacificatie” en “herstel” niet werden geschuwd.² In de voorbereidende werken van deze wet werd bovendien verschillende malen benadrukt dat deze mogelijkheid niet enkel gold voor de strafprocedure in de strikte zin van het woord, maar ook de fase van de strafuitvoering betrof.

Zo belanden we bij het eigenlijke thema van deze nieuwsbrief: strafuitvoering en herstel. Het landschap van de strafuitvoering werd recentelijk volledig hertekend met de wet van 17 mei 2006 tot invoering van de strafuitvoeringsrechtbanken en de wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de rechten van het slachtoffer in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten. Deze inleidende bijdrage geeft een beknopte omschrijving van de ontstaansgeschiedenis van deze wetten en hun inhoudelijke krachtlijnen. Vervolgens wordt op algemene wijze gefocust op de al dan niet aanwezigheid van aandacht voor slachtoffers en de herstelnotie in dit gewijzigde strafuitvoeringsland-

schap. In de volgende bijdragen van deze nieuwsbrief wordt op enkele van deze aspecten verder worden ingezoomd.

Een kleine historische schets

De idee van overheveling van bepaalde aspecten van de strafuitvoering van de uitvoerende naar de rechterlijke macht, is geen recent gegeven. Al in de jaren vijftig circuleerde in de rechtsleer de idee om hiertoe penitentiaire commissies op te richten. In 1985 opperde de Koninklijke Commissaris tot hervorming van het Strafwetboek, Legros, de idee van de oprichting van executierechtbanken. In de nasleep van onder meer de affaire Dutroux werden in 1998 de commissies voorwaardelijke invrijheidstelling opgericht. Tijdens de parlementaire besprekingen werd er toen al expliciet gesteld dat deze slechts een overgangsmaatregel waren en dat er verder moest worden gedacht aan de oprichting van strafuitvoeringsrechtbanken. De oprichting in 2000 van de Commissie Holsters - die de drievoudige opdracht kreeg over te gaan tot het opstellen van teksten betreffende de strafuitvoeringsrechtbanken, de externe rechtspositie van veroordeelden en de straftoemeting – was een verdere concretisering. Deze Commissie beëindigde haar werkzaamheden in 2003.³ Onder de volgende Minister van Justitie werden in 2004 twee wetsontwerpen ingediend in het Parlement die resulteerden in de wetten van 17 mei 2006.

1. De krachtlijnen van de wetten van 17 mei 2006

1.1 De strafuitvoeringsrechtbanken

De strafuitvoeringsrechtbanken werden territoriaal ingebed op het niveau van de hoven van beroep (net zoals de vroegere commissies voorwaardelijke invrijheidstelling). In principe zijn zij bevoegd voor de veroordeelden die zich bevinden in de strafinrichtingen binnen het rechtsgebied van het hof van beroep.⁴ Op institutioneel vlak vormen zij nieuwe kamers binnen de rechtbanken van eerste aanleg. Gezien de positieve ervaringen in de commissies voorwaardelijke invrijheidstelling werd het principe van de multidisciplinariteit behouden. In de strafuitvoeringsrechtbank wordt de strafuitvoeringsrechter bijgestaan door een assessor, gespecialiseerd in penitentiaire zaken en een assessor, gespecialiseerd in sociale re-integratie. Tijdens de parlementaire besprekingen werd geopperd dat het interessant zou zijn dat de strafuitvoeringsrechters en de assessoren een opleiding aan te bieden waarin hun inzicht wordt verschaft in impact van hun beslissingen op de situatie van het slachtoffer zodat zij de basisbeginselen ter zake beheersen.⁵ De Minister van Justitie stelde dat hun opleiding een onderdeel victimologie zou omvatten. De wet voorziet tevens in een gespecialiseerd openbaar ministerie bij de strafuitvoeringsrechtbanken.

Tot slot voorziet de wet dat de strafuitvoeringsrechtbank zitting kan houden in de strafinrichting zelf.

1.2 De externe rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf

De overheveling van bevoegdheden van de uitvoerende naar rechterlijke macht was niet totaal. Voor een aantal strafuitvoeringsmodaliteiten blijft de uitvoerende macht, in casu de minister van Justitie, bevoegd.

Het gehanteerde criterium voor de al dan niet overheveling van de bevoegdheid is het volgende: een rech-

terlijke instantie moet tussenkomen wanneer door de strafuitvoeringsmodaliteit de situatie van de veroordeelde zo sterk wordt gewijzigd dat de wijziging eigenlijk gelijk kan worden gesteld met een wijziging van de aard van de straf.⁶

Op basis hiervan blijft de Minister van Justitie bevoegd om te beslissen over de toekenning van een uitgaansvergunning, een penitentiair verlof en een onderbreking van de strafuitvoering.

Voor wat de bevoegdheden van de rechterlijke macht betreft, moet vooreerst worden gewezen op het onderscheid dat de wet hanteert tussen straffen waarvan het uitvoerbare gedeelte drie jaar of minder bedraagt - hiervoor is de strafuitvoeringsrechter alleen bevoegd⁷ - en straffen waarvan het uitvoerbare gedeelte meer dan drie jaar bedraagt, waarvoor de strafuitvoeringsrechtbank - dus strafuitvoeringsrechter en de twee assessoren - bevoegd is.⁸

Naargelang de hoogte van de straf is dus ofwel de strafuitvoeringsrechter ofwel de strafuitvoeringsrechtbank bevoegd voor de toekenning van een beperkte detentie, een elektronisch toezicht, een voorlopige invrijheidstelling met het oog op verwijdering van het grondgebied of met het oog op overlevering en een voorwaardelijke invrijheidstelling.

Tot slot is de strafuitvoeringsrechter bevoegd, ongeacht de hoogte van de straf, voor de toekenning van een voorlopige invrijheidstelling om medische redenen, de herberekening van de straf ingeval geen rekening werd gehouden met de toestand van samenloop en de omzetting van een vrijheidsbenemende straf van één jaar of minder tot een werkstraf.

2. De rechten van het slachtoffer in het kader van deze strafuitvoeringsmodaliteiten

De wet definieert de term slachtoffer voor de toepassing van de wet. Bij de definiëring hanteerde de wetgever twee uitgangspunten:

Het verlaten van het systeem van de vroegere regeling voor de commissies voorwaardelijke invrijheidstelling - met categorieën van slachtoffers die in aanmerking komen om de vermoede ernstige aantasting van de fysieke of psychische integriteit of in functie van de strafmaat - omdat deze geen rekening houdt met de persoonlijke beleving van de slachtoffers zelf die los kan staan van de aard van het misdrijf of de strafmaat. Vandaar de focus in de definiëring op de burgerlijke partijstelling als

een meer geobjectiveerd criterium dat tevens toelaat een link te leggen met de strafprocedure.

De responsabilisering van het slachtoffer dat zelf moet beslissen om zich te manifesteren in het kader van de strafuitvoering en dit vanuit de wens een zelfstandige beslissing en actieve betrokkenheid van het slachtoffer te realiseren. De wetgever meende, m.i. terecht, dat responsabilisering zonder sensibilisering een maat voor niets is. Van daar dat de wet ook voorziet in een informatieplicht van het slachtoffer in de fase van de strafprocedure.⁹ Artikel 3bis van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering wordt aangevuld en stelt nu uitdrukkelijk dat het slachtoffer in het bijzonder moeten worden geïnformeerd over de mogelijkheden om zich burgerlijke partij of benadeelde persoon te stellen. In het Wetboek van Strafvordering worden expliciet bepalingen ingevoegd die stellen dat alle gekende slachtoffers in een strafprocedure moeten worden geïnformeerd over de dag, plaats en uur van de terechtzitting. Tot slot stelt artikel 195 van het Wetboek van Strafvordering, betreffende de motiveringsplicht van de strafrechter, nu dat ingeval een effectieve vrijheidsberovende straf wordt opgelegd, zij de slachtoffers moeten informeren over het verloop van de strafuitvoering en hun rechten daarin.

Inzake de definitie wordt in het bestek van deze bijdrage er enkel op gewezen dat de definitie gecentreerd is rond de notie van 'ontvankelijke en gegronde burgerlijke partij'. Deze categorie van slachtoffers wordt automatisch beschouwd als zijnde slachtoffer voor de toepassing van deze wet.¹⁰ Deze vaststelling leidde tot de opmerking in de parlementaire debatten dat dit dus eigenlijk een vooruitgang betekent voor de rechtsfiguur van de burgerlijke partij want dat schadeherstel nu verder gaat dan de louter financiële component.¹¹ Immers, de ontvankelijke en gegronde burgerlijke partij kan automatisch een aantal rechten laten gelden in het kader van de strafuitvoering. Via regeringsamendementen werd alsnog beslist de definitie van slachtoffer enigszins uit te breiden gezien de kritieken uit verschillende hoeken op de beperktheid van de oorspronkelijke definitie. De definitie werd uitgebreid naar 3 mogelijke categorieën van slachtoffers die zich geen burgerlijke partij (konden) hebben gesteld. Deze slachtoffers moeten via een procedure voor de strafuitvoeringsrechter vragen te worden erkend als zijnde een slachtoffer met een direct en legitiem belang.

Het slachtoffer heeft het recht te vragen te worden geïnformeerd over de toekenning van en het verdere verloop van bepaalde strafuitvoeringsmodaliteiten.¹² Het slachtoffer heeft tevens het recht om in bepaalde gevallen te worden gehoord over de noodzaak tot het al dan niet opleggen van slachtoffergerichte voorwaarden. Het slachtoffer kan zich hierbij steeds laten bijstaan of vertegenwoordigen door een raadsman (onder de commissies voorwaardelijke invrijheidsstelling was dit enkel zich laten bijstaan) en kan zich steeds laten bijstaan door een gemachtigde van een overheidsinstelling of een door de Koning hiertoe erkende vereniging.

De concretisering van deze rechten gebeurde via een koninklijk besluit van 29 januari 2007 en ministerieel besluit van 30 januari 2007 waarbij het systeem van slachtofferverklaring en slachtofferfiches wordt uitgewerkt.

3. Slachtofferdimensie in de strafuitvoering

De titel van de wet bevatte oorspronkelijk geen verwijzing naar de rechten van het slachtoffer in het kader van de strafuitvoeringsmodaliteiten. Bij de besprekingen in de Kamer werd deze wijziging aangebracht via het amendement van een volksvertegenwoordiger.¹³ De Minister stelde toen dat het vooral van belang was dat de rechten van het slachtoffer duidelijk in de wettekst werden vastgelegd en dat er over gewaakt moest worden niet de indruk te wekken dat het slachtoffer een procespartij is. Het slachtoffer kan en mag deze hoedanigheid niet hebben in het kader van de strafuitvoering.¹⁴ Deze terecht bedenkking werd ook al aangehaald tijdens de parlementaire besprekingen van de vroegere wet voorwaardelijke invrijheidsstelling.

Zoals supra beschreven is de slachtofferdimensie in de wet zeker aanwezig. Het recht om te worden geïnformeerd, te worden gehoord en te worden bijgestaan of vertegenwoordigd is expliciet in de wet ingeschreven. Rechten die als dusdanig werden ingeschreven en uitgewerkt dat de responsabilisering van het slachtoffer centraal staat. De door het slachtoffer in te vullen slachtofferverklaring om zich te manifesteren is zo opgesteld dat het slachtoffer zijn wens om te worden geïnformeerd of gehoord kan moduleren door het aankruisen van vakjes.¹⁵ Voorwaar geen makkelijke opdracht. Het slachtoffer kan hiervoor wel bijstand vragen van een justitieassistent eerstelijns. Maar beroept het slachtoffer zich op dit aanbod? Immers, de modelformulieren kunnen via verschillende

wegen worden bekomen en door het slachtoffer zelfstandig worden ingevuld. Beseft men bij het aankruisen van de vakjes waartoe men zich engageert? Gezien het grillige parcours dat de strafuitvoering soms kan hebben, kan het aankruisen van de vakjes een belangrijke impact hebben op de informatie die men ontvangt en de oproepingen die men ontvangt om te worden gehoord. Is het slachtoffer hier op voorbereid? Terzijde wordt hier verwezen naar de discussie die in het parlement plaatsvond over de optie die in het wetsontwerp werd gekozen om het slachtoffer niet te informeren over de uitgaansvergunning. Deze keuze werd enerzijds ingegeven door een inhoudelijke bedenking – het streven naar een evenwicht tussen de belangen en rekening houdend met de korte tijdsduur van de uitgaansvergunning en het welbepaalde doel waarvoor deze wordt toegekend – en een praktische bedenking, het aantal toegekende uitgaansvergunningen bedraagt op jaarbasis tussen de tien en vijftienduizend. Tot slot werd gesteld dat erover moet worden gewaakt dat het slachtoffer niet nodeloos wordt verontrust door het ten onrechte provoceren van angstgevoelens en het ‘overjudicialiseren’ van de zaak. In de huidige constellatie kan m.i. echter niet worden uitgesloten dat het slachtoffer toch met deze gevoelens zal worden geconfronteerd ten aanzien van de andere strafuitvoeringsmodaliteiten.

Dezelfde bedenkingen kunnen worden geformuleerd bij de slachtoffergerichte voorwaarden. Aangezien het formuleren van de voorwaarden een delicate kwestie is – de voorwaarden moeten duidelijk, realistisch en uitwerkbaar worden geformuleerd en mogen geen valse verwachtingen creëren bij het slachtoffer – voorzigt het oorspronkelijk koninklijk besluit hierbij een verplichte tussenkomst van de justitieassistent slachtofferonthaal. Dit werd echter, na een opmerking van de Raad van State, gewijzigd in een facultatieve tussenkomst van de justitieassistent slachtofferonthaal op verzoek van het slachtoffer.

Een laatste praktisch punt dat in het bestek van deze inleidende bijdrage wordt aangehaald, is het feit dat de strafuitvoeringsrechtbank in principe in de strafinrichtingen zetelt. Hoewel dit ook al het geval was voor de commissies voorwaardelijke invrijheidstelling, riep dit gegeven toch enige weerstand op tijdens de parlementaire besprekingen. Er werd gewezen op het traumatiserende effect voor slachtoffers dat het betreden van de gevangenis kan hebben. De Minister van Justitie stelde dat een omzendbrief met nadere regels over de opvang en begeleiding van de slachtoffers die de gevangenis moeten betreden zou worden uitgevaardigd om dergelijke traumatisering te vermijden.¹⁶

Op basis van deze bedenkingen moet men concluderen dat in de constellatie van deze wettelijke bepalingen de sensibilisering en het informeren van de slachtoffers van een cruciaal belang is. Slachtoffers moeten terdege worden geïnformeerd van de ingrijpende impact die hun keuze tot engagement in de strafuitvoering kan hebben. Er wordt veel van hen verwacht en een goede omkadering is uiterst noodzakelijk.

4. Hersteldimensie in de strafuitvoering

De herstelnotie is als dusdanig niet expliciet ingeschreven in de wet. Men zou kunnen stellen dat de herstelnotie door de wet wordt benaderd enerzijds vanuit het oogpunt van de resocialisatie van de veroordeelde en anderzijds vanuit de slachtofferdimensie die in de wet werd ingeschreven.

Voor wat betreft de resocialisatie van de veroordeelde moet de link worden gelegd met de uitwerking van het detentieplan zoals dit wordt bepaald door de wet van 12 januari 2005 betreffende de interne rechtspositie van veroordeelden. In dit plan kunnen de kiemen worden gelegd voor een resocialisatie waarin – indien mogelijk – de notie herstel ten volle aan bod kan komen.¹⁷

De relatie dader – slachtoffer komt voor het overige in de wet aan bod via de formulering van de tegenaanwijzingen op basis waarvan de toekenning van een strafuitvoeringsmodaliteit kan worden geweigerd. Afhankelijk van de strafuitvoeringsmodaliteit hebben deze onder meer betrekking op de afwezigheid van vooruitzichten op sociale reclassering, het verontrusten / lastigvallen van het slachtoffer¹⁸, de houding van de veroordeelde ten aanzien van de slachtoffers, en de inspanningen die worden geleverd om de burgerlijke partij te vergoeden.

Met betrekking tot de tegenaanwijzing betreffende het verontrusten / lastigvallen van de slachtoffers werd voor de laatste term geopteerd, evenwel rekening houdend met de opmerking geformuleerd in voetnoot 17, daar deze term meer toeliet om het gegeven te objectiveren. Lastigvallen impliceert een actieve handeling, een aanduiding vanuit het gedrag van de veroordeelde, terwijl lastigvallen een subjectiever gegeven impliceert (immers, zal niet elk slachtoffer verontrust zijn als het verneemt dat zijn dader mogelijk vrijkomt?). In de Ministeriële Omzendbrief nr. 1794 van 7 februari 2007 betreffende de externe rechtspositie¹⁹ wordt ten titel van voorbeeld verwezen naar bijvoorbeeld het verzenden van dreigbrieven en het storen van de slachtoffers tijdens zijn penitentiair verloop als zijnde objectieve gegevens.

De houding van de veroordeelde ten aanzien van zijn slachtoffers (wel voorzien in de wet van 1998) was in het oorspronkelijke wetsontwerp niet weerhouden als tegenaanwijzing stellende dat dit vage bewoordingen waren die aanleiding konden geven tot veelvoudige tussenkomsten, die subjectief en beperkend zijn, voor zover ze zich bijvoorbeeld uitsluitend met de vergoeding van de burgerlijke partijen zouden bezighouden.²⁰ Tijdens de parlementaire debatten werd de tegenaanwijzing echter bij amendement opnieuw ingevoegd. Het argument van de Minister van Justitie dat dit een onderdeel zou uitmaken van het detentieplan, werd geen voldoende waarborg geacht. Bovendien werd verschillende malen opgemerkt dat via deze tegenaanwijzing ook duidelijk wordt aangegevoerd dat er meer is dan het loutere financiële herstel, dat het slachtoffer niet altijd een vergoeding verwacht, maar soms ook gewoon erkenning.²¹ In de Ministeriële omzendbrief van 7 februari 2007 wordt hier bijvoorbeeld expliciet verwezen naar bemiddeling of de deelname aan herstelgerichte activiteiten, naast de vergoeding van de burgerlijke partij. Mocht dit niet het geval zijn, moet worden afgewogen of zijn houding een tegenaanwijzing betekent voor de toekenning van de strafuitvoeringsmodaliteit.

Hoewel de wet zelf geen expliciete verwijzing bevat naar de mogelijkheid gebruik te maken van het aanbod van bemiddeling zoals dit werd ingevoerd door de wet van 22 juni 2005 tot invoering van bepalingen inzake bemiddeling in de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering en in het Wetboek van Strafvordering, is het concept in de uitvoering ervan toch indirect aanwezig. Het niet expliciet vermelden in de wet lijkt - op basis van het doornemen van de parlementaire werkzaamheden, ook van de wet bemiddeling - noch een doelbewuste keuze noch een vergetelheid te zijn geweest, maar het gevolg van een samenloop van omstandigheden. Op een korte tijdsperiode werden immers verschillende wetsontwerpen voorbereid en besproken. Op het moment dat de wet betreffende bemiddeling in werking trad waren de parlementaire werkzaamheden over de strafuitvoeringsrechtbanken en de externe rechtspositie in volle parlementaire bespreking. In elk geval is het duidelijk dat het algemene aanbod aan bemiddeling ook wordt gedaan in de fase van de strafuitvoering. De wet van 22 juni 2005 laat op punt geen twijfel bestaan en ook

de omzendbrief verwijst er duidelijk naar.

Ook hier moet worden verwezen naar de noodzaak aan een duidelijke en transparante communicatie van dit aanbod - en de mogelijkheden en beperkingen ervan - naar dader, slachtoffer en alle mogelijke actoren en instanties die ermee in contact kunnen komen.²²

Men zou kunnen stellen dat de herstelnotie door de wet wordt benaderd enerzijds vanuit het oogpunt van de resocialisatie van de veroordeelde en anderzijds vanuit de slachtofferdimensie die in de wet werd ingeschreven.

Ter afsluiting van deze titel, geef ik graag nog deze opmerkelijke tussenkomst van een volksvertegenwoordiger mee, die duidelijk aangeeft dat ook op beleidsniveau de notie 'herstel' geen onbekende meer is: "Een crimineel veroordelen tot een levenslange straf is een zeer ingrijpende stap, die hem geen enkele kans gunt om zich te rehabiliteren. Aldus vinden de slachtoffers evenmin rust in de wetenschap dat ze zouden gewroken zijn, wel integendeel. Ze worden sterker gevictimiseerd en op die manier raken ze doordrongen van de idee dat vergeving van de dader, laat staan nog maar aan hem denken, volstrekt uit den boze is".²³

5. Tot slot

Het landschap van de strafuitvoering heeft in een korte tijdsperiode vele veranderingen ondergaan en op korte tijd zijn er nog vele op komst met onder andere de inwerkingtreding van de wet van 21 april 2007 internering van personen met een geestesstoornis²⁴ en van de wet van 26 april 2007²⁵ betreffende de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank. De strafuitvoering is met andere woorden momenteel 'een werf in volle uitvoering' en zal dit, naar alle waarschijnlijkheid, nog een aantal jaren zijn.

In deze inleidende bijdrage werden op een punctuele, niet exhaustieve wijze enkele elementen uit dit nieuwe wettelijke kader gelicht en aangevuld met enkele inleidende bedenkingen. In wat volgt zal op elk van deze aspecten op een meer concrete wijze worden ingegaan.

Om te eindigen bij het begin: we zijn zeker (nog) niet gearriveerd aan een luik 'hersteluitvoering'. De hoge ambities zijn nog niet ingelost. En hoewel er al veel op papier staat, blijkt er in de uitvoering nog veel te

schorten. Linken met andere wettelijke bepalingen moeten worden gelegd en verder uitgewerkt, er moet verder worden gewerkt aan het realiseren van de basiscondities van een humane strafuitvoering. Uitbreiding van budgettaire en persoonlijke middelen zijn noodzakelijk. Wat al op papier staat moet worden geëvalueerd en bijgewerkt en misschien zelfs hervormd.

Het voorlopige besluit dat Leo Van Garsse over dit thema formuleerde in de Nieuwsbrief van 15 augustus 2005 is nog steeds actueel: er is nog veel werk aan de winkel...

VOETNOTEN

1. Vicky DE SOUTER is attaché bij de Federale Overheidsdienst Justitie.
2. Wet van 22 juni 2005 tot invoering van bepalingen inzake bemiddeling in de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering en in het Wetboek van Strafvordering (B.S. 27 juli 2005).
3. Ondertussen werd in 2002 het artikel 157 van de Grondwet gewijzigd waardoor de strafuitvoeringsrechtbanken als onderdeel van de rechterlijke instellingen mogelijk werden gemaakt.
4. Dit criterium kan echter leiden tot onevenwichten in de hoeveelheid dossiers gezien de spreiding van de strafinrichtingen. Vandaar dat de wet voorzorg in de mogelijkheid om bij koninklijk besluit van dit criterium af te wijken. Dit gebeurde onmiddellijk bij de inwerkingtreding van de wet met het koninklijk besluit van 29 januari 2007 betreffende de territoriale bevoegdheid van de strafuitvoeringsrechtbank. Zie voor de dit koninklijk besluit het Belgisch Staatsblad van 1 februari 2007.
5. *Parl. St. Kamer*, 51 – 2170/010, p. 57.
6. Dit was ook het door de Commissie Holsters voorgestelde criterium.
7. Opgelet: deze bepalingen zijn nog niet in werking getreden. De wet is tot op heden enkel in werking getreden voor de straffen van meer dan drie jaar. De overige bepalingen moeten ten laatste op 1 september 2009 in werking treden (zie wet diverse bepalingen van 21 december 2007, B.S. 21 december 2007), tenzij de wetgever deze datum nogmaals zou wijzigen.
8. De Commissie Holsters stelde een eerder inhoudelijk criterium voor: een korte schriftelijke procedure voor de strafuitvoeringsrechter voor de dossiers waarin zowel de veroordeelde als het openbaar ministerie zich kunnen aansluiten bij het advies van de directeur van de strafinrichting (en eventueel ook voor korte straffen zonder dat dit echter verder werd gedefinieerd), een langere tegensprekelijke procedure voor de dossiers met een negatief advies van de directeur van de strafinrichting, voor de dossiers waarin de veroordeelde en / of het openbaar ministerie zich niet kunnen aansluiten bij het advies van de directeur van de strafinrichting en voor de dossiers die door de strafuitvoeringsrechter worden doorverwezen indien hij een multidisciplinair advies nodig acht.
9. In de 'coulissen' wordt ondertussen in verschillende werkgroepen gewerkt aan het opstellen van informatieve modeldocumenten die deze informatie aan het slachtoffer proberen te stroomlijnen. In de COL 6/2007 van het College van Procureurs – Generaal inzake de wetten van 17 mei 2006 zijn er reeds een aantal van deze modeldocumenten opgenomen (te consulteren via www.just.fgov.be, onder de link "omzendbrieven").
10. Het wetsontwerp motiveerde deze keuze vanuit het streven naar een objectivering van de waardering van de belangen in kwestie, de responsabilisering van de slachtoffers en een evenwicht tussen de belangen in kwestie (*Parl. St. Senaat*, 3-I 128/01, p. 8). Tijdens de parlementaire besprekingen werd onder meer ook nog verwezen naar de link die hierdoor wordt gelegd tussen het strafproces en de strafuitvoering.
11. *Parl. St. Kamer*, 51-2170/010, p. 61.
12. Het betreft het penitentiair verlof, de onderbreking van de strafuitvoering, de beperkte detentie, het elektronisch toezicht, de voorwaardelijke invrijheidstelling, de voorlopige invrijheidstelling met het oog op verwijdering van het grondgebied of met het oog op overlevering, de voorlopige invrijheidstelling om medische redenen, de omzetting van een vrijheidsbenemende straf in een werkstraf.

13. *Parl. St. Kamer, Doc 51 – 2170/04, p. 4.*
14. *Parl. St. Kamer, Doc 51 – 2170/010, p. 45.*
15. Bijvoorbeeld wel worden geïnformeerd over penitentiair verlof en de voorwaardelijke invrijheidstelling maar niet over de andere strafuitvoeringsmodaliteiten, wel worden gehoord en slachtoffergerichte voorwaarden formuleren voor de voorwaardelijke invrijheidstelling maar niet voor andere strafuitvoeringsmodaliteiten. Zie het modelformulier dat werd vastgelegd bij Ministerieel besluit van 30 januari 2007 tot vaststelling van het model van slachtofferverklaring, *B.S. 1 februari 2007.*
16. Een incident dat enkele maanden geleden plaatsvond op een zitting van de strafuitvoeringsrechtbank in een strafinrichting bewijst dat de nodige aandacht voor dit punt zeker geen overbodige luxe is.
17. Hier moet ook worden verwezen naar de belangrijke structurele opdracht van de herstelconsulenten in de gevangenis.
18. Voor de strafuitvoeringsmodaliteiten toegekend door de Minister van Justitie werd tijdens de parlementaire werkzaamheden in een discussie met 'Babylonische proporties' de term 'lastigvallen' vervangen door de term 'verontrusten', voor de strafuitvoeringsmodaliteiten toe te kennen door de strafuitvoeringsrechter / strafuitvoeringsrechtbank werd evenwel de term 'lastigvallen' behouden.
19. Te consulteren via www.just.fgov.be, onder de link 'omzendingen'.
20. *Parl. St. Senaat, 3-1128/001, p. 61.*
21. *Parl. St. Kamer, 51-2170/010, p. 107 – 111.*
22. Hier wordt verwezen naar de multidisciplinaire werkgroep, waarin ook Suggnome een zeer actieve bijdrage levert, die werd opgericht door de Minister van Justitie met het oog op het uitwerken van een efficiënt informatie - en communicatieplan ter zake (ter uitvoering van artikel 553, § van het Wetboek van Strafvordering).
23. *Parl. St. Kamer, Doc 51 – 2170/010, p. 19.*
24. *B.S. 13 juli 2007.*
25. *B.S. 13 juli 2007.*

Positie van het slachtoffer in het kader van de strafuitvoering

Els Sneiders en Stéphanie Van Neder¹

De wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten is nu sinds een jaar in voege getreden. Het spreekt voor zich dat deze wettelijke omkadering op zich alleen al kan toegejuicht worden. Toch blijkt dat de praktische uitwerking van deze wet op verschillende vlakken te wensen overlaat. We zetten de pijnpunten even op een rij. Alle elementen hier aangehaald zijn ervaringen vanuit de dienst slachtofferonthaal Leuven, maar kunnen algemeen worden doorgetrokken naar alle arrondissementen.

Elke burgerlijke partij waarvan de dader veroordeeld werd tot een effectieve gevangenisstraf kan vragen om betrokken te worden in het kader van de strafuitvoering. Het initiatief moet in tegenstelling tot de commissie voorwaardelijke invrijheidstelling, komen van de slachtoffers zelf. Zij dienen zich te manifesteren door middel van het invullen van een slachtofferverklaring.

Naast de burgerlijke partij (categorie A) zijn er nog 2 categorieën van slachtoffers voorzien die via een schriftelijk verzoek aan de strafuitvoeringsrechtbank kunnen vragen om betrokken te worden. Ze dienen aan te tonen dat ze een direct en legitiem belang hebben. Een jaar werking leert ons dat er slachtoffers zijn die onder geen van deze drie categorieën ressorteren en dus uit de boot vallen. Des te pijnlijker wordt het als diezelfde slachtoffers al in de procedure betrokken waren in het kader van een procedure voor de commissie voorwaardelijke invrijheidstelling. Deze hadden voorheen slachtoffergerichte voorwaarden geformuleerd in het kader van penitentiaal verlof met het oog op een voorwaardelijke invrijheidstelling maar werden niet automatisch opgenomen in het kader van de overgangsbepalingen. Dit is slechts één van de consequenties van het gebrek aan degelijke overgangsbepalingen opgenomen in de wet.

Een andere vaststelling heeft betrekking op de dossieroverdracht van de commissie voorwaardelijke invrijheidstelling naar de strafuitvoeringsrechtbank. De justitieassistenten slachtofferonthaal stellen vaker vast dat bestaande slachtofferfiches niet aanwezig zijn in de dossiers. Gevolg daarvan is dat er veroor-

deelden werden vrijgelaten zonder dat de strafuitvoeringsrechtbank kennis had van de vroegere slachtofferfiches. Dit betekent dat bij de beslissing geen rekening werd gehouden met de geformuleerde slachtoffergerichte voorwaarden en dat de slachtoffers niet werden verwittigd van de beslissing.

De wet op de externe rechtspositie is gebaseerd op de idee van de responsabilisering van het slachtoffer. Dit wil zeggen dat er een actieve rol wordt weggelegd voor het slachtoffer (in casu burgerlijke partij). Wil hij als burgerlijke partij betrokken worden dan zal hij het initiatief moeten nemen door middel van het invullen van een slachtofferverklaring. In het verleden lag dit initiatief bij het parket. Het uitgangspunt om slachtoffers te responsabiliseren is lovend maar veronderstelt dat men hen correct en tijdig informeert over zijn rechten en plichten. Het geven van informatie op belangrijke scharniermomenten tijdens de procedure is van cruciaal belang en geeft uiting van een correcte slachtofferbejegening. Maar net daar wringt het schoentje.

Door de responsabilisering kan het moment waarop het slachtoffer een slachtofferverklaring wenst op te maken zeer verschillend zijn. Gezien de slachtoffers zelf het initiatief moeten nemen, kan een slachtofferverklaring op uiteenlopende momenten worden opgesteld. De fase van verwerking van de feiten is mede bepalend voor het moment waarop dit uiteindelijk zal gebeuren. Dit proces van het slachtoffer zal vaak niet dezelfde timing kennen als deze van de procedure van de strafuitvoering.

Wanneer slachtoffers niet in de mogelijkheid waren om zich burgerlijke partij te stellen, bestaat sinds de wet van 13 april 2005 betreffende de wijzigingen van diverse wettelijke bepalingen met betrekking tot het strafrecht en de strafrechtspleging teneinde de gerechtelijke achterstand weg te werken, de mogelijkheid om via een verzoekschrift zich alsnog burgerlijke partij te stellen. Dit verzoekschrift wordt ingediend bij de rechter bij wie de strafvordering aanhangig werd gemaakt omdat hij ambthalf de burgerlijke belangen aanhoudt. Het verzoekschrift geldt als burgerlijke partijstelling. Van deze mogelijkheid wordt heden vaker gebruik gemaakt.

In het kader van de werking van de strafuitvoeringsrechtbank werd een registratiesysteem ontwikkeld, met name SURTAP, om alle nuttige informatie in het kader van de strafuitvoering te centraliseren. De slachtofferinformatie maakt deel uit van het geheel van deze informatie. Wat verstaan we onder slachtofferinformatie? Het betreft de identiteitsgegevens van het slachtoffer alsook de verschillende modaliteiten waarin het slachtoffer geïnformeerd en/of gehoord wenst te worden en tenslotte de slachtoffergerichte voorwaarden. Theoretisch is dit een goed systeem maar in de praktijk loopt het niet zo vlot. Ten eerste komt de slachtofferinformatie voor straffen boven de drie jaar op zeer verschillende momenten toe op de strafuitvoeringsrechtbank omdat het initiatief om al of niet betrokken te worden bij het slachtoffer ligt. Daarnaast wordt door de gefaseerde uitvoering van de wet op de externe rechtspositie de slachtofferinformatie van straffen onder de drie jaar zelden tot niet ingevoerd in SURTAP gezien de strafuitvoeringsrechtbank onbevoegd is voor straffen onder de drie jaar.

Ten tweede, wanneer het reclasseringsplan van de gedetineerde wordt uitgewerkt met het oog op een penitentiair verlot, zijn slachtoffergerichte voorwaarden van cruciaal belang. SURTAP beschikt over deze informatie (boven de drie jaar) voor zover het slachtoffer zich heeft gemanifesteerd en voor zover dat de informatie werd ingevoerd. De dienst individuele gevallen kan deze informatie in SURTAP raadplegen. In functie van de uitbouw van een evenwichtig reclasseringsplan is het jammer vast te stellen dat er geen inspanningen werden geleverd om ook slachtofferinformatie voor straffen beneden de drie jaar in SURTAP in te voeren. Volgens ons is dit een gemiste kans.

In het kader van de uitvoering van de COL 6/2007 van 27 maart 2007 inzake de strafuitvoeringsrechtbanken heeft men brieven ontwikkeld die er voor moeten

zorgen dat (op het moment van de zitting) de desbetreffende partijen de nodige informatie ontvangen over het belang van de burgerlijke partijstelling en het recht om in het kader van de strafuitvoering betrokken te kunnen worden. Jammer genoeg werden deze brieven pas maanden later in gebruik genomen. Daarnaast horen we ook dat de inhoud van de brief als zeer formeel en moeilijk wordt ervaren. De vraag naar een vereenvoudigde brief is dan ook aan de orde.

In het kader van dezelfde COL werd er ook een modelbrief opgesteld die na het vonnis of arrest gericht wordt aan de burgerlijke partijen wiens burgerlijke partijstelling ontvankelijk werd verklaard. Dit schrijven geeft informatie over de mogelijkheid om betrokken te worden in de fase van de strafuitvoering, en omvat ook een blanco slachtofferverklaring en de lijst van de justitiehuisen. Ook deze brief werd op een later tijdstip ingevoerd. Ook hier gingen kostbare maanden verloren en werden slachtoffers niet correct en tijdig geïnformeerd. Door de gefaseerde uitvoering van de wet op de externe rechtspositie is dit momenteel enkel toepasbaar voor straffen boven de drie jaar. Deze brieven worden echter ook verstuurd naar burgerlijke partijen van wie de dader veroordeeld is tot een gevangenisstraf minder dan drie jaar.

Bij veroordelingen tot drie jaar stellen we vast dat er evenzeer feiten zijn die emotioneel zwaar geladen zijn, zoals bijvoorbeeld de zedenfeiten. De ervaring leert dat net in dit type dossiers de slachtoffers vaker gebruik wensen te maken van de mogelijkheid tot het formuleren van slachtoffergerichte voorwaarden.

Het blijft een ware uitdaging om slachtoffers, burgers in het algemeen, te informeren over deze rechten verbonden aan de burgerlijke partijstelling.

De ingevulde slachtofferverklaringen worden via de dienst slachtofferonthaal, het justitie-

huis of rechtstreeks aan de strafuitvoeringsrechtbank overgemaakt. Het is voor de dienst slachtofferonthaal niet duidelijk wat er met deze slachtofferverklaringen gebeurt. Blijkbaar is er geen uniforme afhandeling van deze verklaringen door de verschillende strafuitvoeringsrechtbanken. De dienst slachtofferonthaal Leuven kreeg reeds een verklaring (feiten < 3 jaar) terug met de boodschap dat er geen strafuitvoeringsdossier aanwezig was bij de strafuitvoeringsrechtbank. Andere strafuitvoeringsrechtbanken blijken deze verklaringen wel te accepteren, er is dus weinig rechtsgelijkheid. Deze gefaseerde invoering veroorzaakt verwarring en maakt dat een groot aantal slachtoffers ontgoocheld geraken. De idee dat meer slachtoffers zou-

den betrokken worden in het kader van de strafuitvoering lijkt niet echt op te gaan. De burgerlijke partijen die via slachtofferonthaal of het justitiehuis een verklaring invullen voor feiten onder de drie jaar worden geïnformeerd dat hun verklaring in principe, op dit moment, niet in aanmerking kan genomen worden maar dat wanneer blijkt dat de veroordeelde door toedoen van de tenuitvoerlegging van verschillende veroordelingen toch boven de drie jaar komt, de strafuitvoeringsrechtbank alsnog bevoegd is.

Wanneer burgerlijke partijen een slachtofferverklaring invullen met de vraag om een slachtofferfiche op te stellen samen met de justitieassistent slachtofferonthaal, dan zal de strafuitvoeringsrechtbank het dossier overmaken aan de justitieassistent. Hoe dit in de praktijk verloopt, is niet duidelijk gezien slachtofferonthaal Leuven daar nog geen ervaring mee heeft, gezien ze tot op heden nog niet werden gevat. Dit staat in schril contrast met de vattingen die in het verleden door de commissie voorwaardelijke invrijheidstelling werden gedaan. De tot nu opgestelde slachtofferfiches werden enkel geactualiseerd. Dit blijkt een algemene trend te zijn bij de meeste diensten slachtofferonthaal.

Eens de slachtofferfiche overgemaakt werd en het dossier gekend is bij de strafuitvoeringsrechtbank merken we dat de verwittiging van de burgerlijke partijen vlot verloopt. Binnen onze beperkte ervaring merken we dat de meeste slachtoffers vragen om te worden geïnformeerd over alle mogelijke vrijlatingsmodaliteiten.

Wanneer we de positie van de slachtoffers bekijken op het niveau van de zitting, dan stellen we vast dat de invoering van de mogelijkheid om zich te laten vertegenwoordigen door

een advocaat als een pluspunt door slachtoffers wordt ervaren. Wat de bijstand van de justitieassistenten betreft is deze inhoudelijk uitgebreider dan voorheen waar ze het slachtoffer enkel konden 'vergezellen'. De justitieassistent kan nu het woord nemen. Dit gegeven verandert wel de voorbereiding op de zittingen. De justitieassistenten zullen met de slachtoffers steeds vooraf bespreken wat zij kunnen melden op de zitting.

Wat het verloop van de zittingen zelf betreft zijn er voor de slachtoffers weinig verschillen merkbaar met vroeger. De slachtoffers zijn geen procespartij, wat maakt dat ze niet voor de volledige duur van de zitting aanwezig kunnen zijn. De slachtoffers worden op een correcte manier onthaald en bejegend in de gevangenis. Er werden in het verleden vanuit de commissies heel wat inspanningen geleverd om slachtoffers een

plaats te geven tijdens het verloop van de zitting en deze inspanningen worden met evenveel zorg verder ontwikkeld vanuit de strafuitvoeringsrechtbanken.

De vraag of de zitting (ten aanzien van slachtoffers) buiten de gevangenis moet georganiseerd worden, is niet eenduidig te beantwoorden. Er zijn slachtoffers die sowieso afhaken omdat het plaatsvindt in de gevangenis maar voor anderen blijft het iets dat intrigeert en motiveert om toch aanwezig te zijn op de zitting. Wanneer we dit vanuit de herstelgedachte bekijken dan kan het zittingsmoment een uitgelezen moment zijn om de leefwereld van de dader letterlijk bij het slachtoffer binnen te brengen. Heel wat slachtoffers zijn achteraf 'blij – opgelucht' dat ze de stap naar de gevangenis gezet hebben.

Algemeen kunnen we stellen dat de praktijk, die voor de wet op de externe rechtspositie van toepassing was, met name het opvragen van slachtofferfiches in het kader van PV met het oog op een voorwaardelijke invrijheidstelling, als werkbaar werd ervaren. De actieve bevraging van slachtoffers in de voorfase van de strafuitvoering werd geapprecieerd, zelfs al was deze boodschap negatief. Justitie zette als eerste een stap naar het slachtoffer toe, hetgeen een erkenning betekent voor het slachtoffer. Met de nieuwe wet op de externe rechtspositie werd dit veranderd. Het initiatief ligt nu bij het slachtoffer (in casu de burgerlijke partij) dat zelf moet vragen om al dan niet betrokken te worden in het kader van de strafuitvoering. Deze overweging is voor de burgerlijke partij niet altijd evident en dit kan ten vroegste nadat de burgerlijke partijstelling ontvankelijk en gegrond werd verklaard door de rechter. Slachtoffers kunnen wel het moment bepalen wanneer ze betrokken willen worden maar slachtoffers zijn vaak geen (hulp)vragers. Het wordt afwachten wat de mogelijke effecten zullen zijn van dit initiatiefrecht.

Daarenboven is de kennis over het belang van een burgerlijke partijstelling in het kader van de strafuitvoering beperkt. Het blijft een ware uitdaging om slachtoffers, burgers in het algemeen, te informeren over deze rechten verbonden aan de burgerlijke partijstelling.

De overgangsbepalingen in het kader van de wet op de externe rechtspositie hebben er niet voor kunnen zorgen dat alle categorieën van slachtoffers die in het verleden werden betrokken ook nu worden betrokken in het kader van de nieuwe wet. De diensten slachtofferonthaal en in de mate van het mogelijke de strafuitvoeringsrechtbanken hebben binnen hun opdracht getracht om de negatieve gevolgen zoveel mo-

gelijk te beperken. Ondanks deze inspanningen zijn niet alle slachtoffers op een gelijke manier behandeld geweest.

We zijn benieuwd wanneer de overige bepalingen van de wet in voege zullen treden want ook die uitbreiding zal een maximale inspanning vragen van alle betrokkene om verdere victimisering te voorkomen.

VOETNOOT

- I. Els SNEIDERS en Stéphanie VAN NEDER zijn respectievelijk directeur en justitieassistent in het justitiehuis te Leuven.

Herstelgerichte logica op het vlak van de strafuitvoering

De externe rechtspositie van de gedetineerde

Hade VANDENBROUCKE ¹

Als voorafgaande beschouwing wens ik mee te geven dat mijn ervaring als directielid eerder beperkt te noemen is, gezien ik pas sedert 1 maart 2007 binnen deze functie werkzaam ben. Anderzijds is er ook het gegeven dat de wet op de externe rechtspositie pas sinds 1 februari 2007 in werking is getreden en de ervaring van andere (en meer ervaren) directeurs op dit vlak eveneens eerder beperkt is.

Tevens wens ik er op te wijzen dat de praktijkervaring met de wet op de externe rechtspositie vanuit de gevangenis van leper, dewelke een arresthuis is, niet te vergelijken valt met bijvoorbeeld een grotere strafinrichting. Ik wens de lezers er dan ook op te attenderen dat onderliggende tekst een weergave betreft van de ervaringen vanuit de gevangenis van leper, hetgeen bijgevolg een eenzijdig beeld geeft. De ervaringen in andere inrichtingen, denk hierbij vb. aan de centrale gevangenis te Leuven dewelke hoofdzakelijk langgestraften huisvest, zullen niet noodzakelijk gelijklopend zijn.

In welke mate hanteert de gevangenis in haar beleid een herstelgerichte logica op het vlak van de strafuitvoering / externe rechtspositie van de gedetineerden? Vooraleer hier dieper op in te gaan, vind ik het noodzakelijk nog even stil te staan bij hetgeen herstel beoogt. Indien er zich een misdrijf heeft voorgedaan blijken diverse partijen schade te hebben geleden. De schade voor het slachtoffer is meestal duidelijk. Dit kan zich uiten in vb. materiële, lichamelijke of psychosociale schade. Ook de omgeving rondom het slachtoffer wordt vaak door het misdrijf getroffen. Naast de schade voor het slachtoffer wordt ook de samenleving door het misdrijf geraakt. Misschien is er sprake van onveiligheidsgevoelens of soms kan de maatschappij ook materieel of financieel door het misdrijf schade lijden. Niettegenstaande de dader zelf voor het misdrijf verantwoordelijk is, loopt ook hij schade op. Mogelijks verliest hij zijn vrijheid, de relatie met familie of vrienden kan vb. in het gedrang komen en ook de personen in de naaste omgeving van de dader kunnen evenzeer met de gevolgen van het misdrijf geconfronteerd worden. Herstel betekent geenszins een terugkeer naar de oorspronkelijke situatie van vòòr het misdrijf of een gemakkelijke manier om vergeving en verzoening te bekomen. Bij het zoeken naar een manier om de schade en bijgevolg ook de verstoorde

relaties te herstellen, wordt er getracht de diverse betrokken partijen te betrekken. Dergelijk proces wordt gekenmerkt door overleg, communicatie, participatie en responsabilisering.

Binnen de gevangenis van leper worden er voor de gedetineerden een aantal herstelvoorbereidende activiteiten aangeboden: infosessies burgerlijke partijen, infosessies herstelbemiddeling, sensibilisering rond slachtofferschap, een kunstproject (gespreksgroepen rond gevolgen van het misdrijf voor omgeving en slachtoffer met een vertaling naar een kunstwerk in functie van ontlasting), evenals het project 'Achter de tralies' georganiseerd door de aalmoezenier (gespreksgroep bestaande uit gedetineerden en mensen van buiten de gevangenis),... Het betalen van de burgerlijke partij betreft een herstelactie. Het is evenwel niet zo dat wanneer de dader de schadevergoeding vergoed heeft, dat alles 'hersteld' is. Anderzijds kan dit er wel een essentieel onderdeel van uitmaken. Herstelbemiddeling kan een belangrijke facilitator zijn bij het proces tot herstel en heeft tot rechtstreeks doel de communicatie tussen de diverse partijen te faciliteren waardoor de partijen zelf tot een 'akkoord' kunnen komen aangaande regels en/of voorwaarden die tot herstel kunnen leiden. In leper werden onder-

tussen reeds een aantal gedetineerden in dergelijke procedure betrokken. Gelet op de deontologische code van de herstelbemiddelaars heb ik er geen zicht op tot wat deze aanvragen of procedures in de praktijk geleid hebben. Ook al komt men niet onmiddellijk tot een 'vergelijk' of directe communicatie, het proces op zich zal zeker wel een meerwaarde met zich meebrengen.

De participatiegraad van de gedetineerden aan herstelvoorbereidende of –gerichte activiteiten binnen de gevangenis van leper blijkt hoog, zeker in vergelijking met andere inrichtingen. Recentelijk ontvangen de gedetineerden een aanwezigheidsattest indien ze een infosessie of activiteit bijwonen. Het al dan niet verstrekken van een aanwezigheidsattest blijkt geen onmiddellijke invloed te hebben op het aantal inschrijvingen. Het staat de gedetineerden vrij om hun deelname en medewerking op dergelijke activiteiten in hun individueel dossier te vermelden. Ook ten aanzien van de PSD kunnen ze dit kenbaar maken. Niettegenstaande deze mogelijkheid blijken gedetineerden dit eerder sporadisch kenbaar te maken. Gedetineerden blijken bijgevolg niet zozeer vanuit opportunistische redenen op het aanbod van herstelvoorbereidende of –gerichte activiteiten in te gaan. Ten aanzien van de gedetineerden wordt er vanuit de gevangenis een aanbod gedaan, doch daar stopt het dan ook. De infosessies aangaande herstelbemiddeling blijken ondertussen zeker hun eerste vruchten af te werpen. Het thema blijkt algemeen bekend te zijn geraakt en ook onder gedetineerden onderling blijkt dit te leven.

Bepaalde gedetineerden melden zich blijkbaar voor herstelbemiddeling aan niettegenstaande ze geen infosessie bijgewoond hebben, doch blijken hier via medegedetineerden zaken over te hebben opgevangen. Tevens worden er in leper op frequente basis individuele dossiers met betrekking tot de betaling van de burgerlijke partij- en opgestart.

Het opstellen van een individueel detentieplan betekent evenzeer dat de veroordeelde reeds van bij aanvang van de detentie met de feiten e.d. geconfronteerd wordt. Op die manier krijgt herstel reeds van bij aanvang een volwaardige plaats binnen het individueel begeleidingswerk.

1. Herstelrecht versus de wet op de externe rechtspositie

Herstelrecht beoogt een participatie van alle betrokken partijen bij de verdere afhandeling van het 'geding'. In de wet op de externe rechtspositie heeft de wetgever geopteerd dit gedachtegoed te integreren. Ook het slachtoffer wordt er als een expliciet betrokken partij in opgenomen en dit doorheen de volledige fase van de strafuitvoering. In hoeverre de wet op de externe rechtspositie voor gedetineerden nieuwe poorten tot herstel heeft geopend, is niet eenduidig te beantwoorden. In ieder geval betekent het gegeven dat de diverse strafuitvoeringsmodaliteiten thans een wettelijke basis hebben gekregen een grote vooruitgang. Voorheen waren het voornamelijk ministeriële omzendbrieven dewelke deze materies behandelden, met uitzondering van de wet op de voorwaardelijke invrijheidstelling. Naar rechtszekerheid toe boden deze evenwel allerminst garanties; noch voor de daders, noch voor de slachtoffers. In hoeverre de nieuwe wet de betrokkenheid van het slachtoffer heeft doen toenemen en of het slachtoffer thans in de praktijk een meer evenwaardige en actieve rol kan spelen, is een andere zaak. M.i. lijkt de praktijk op dit vlak op het eerste zicht niet aan de betrachtingen van de wet tegemoet te komen. Voorheen werden slachtoffers van bepaalde categoriën misdrijven automatisch in de diverse stadia van de strafuitvoering betrokken, dit middels het opmaken van een slachtofferfiche. Thans kan het slachtoffer bij een effectieve veroordeling van minstens 1 jaar effectieve gevangenisstraf een slachtofferverklaring invullen en desgevallend verzoeken een slachtofferfiche te laten opstellen. Met de wet op de externe rechtspositie dient het slachtoffer zelf actief stappen te ondernemen teneinde zijn stem te laten horen hetgeen allerminst een evidente zaak is. Ik meen dat de huidige wet voor de slachtoffers een omslachtige en ingewikkelde procedure betreft. Tijdens de overgangperiode zullen m.i. tevens een deel slachtoffers in het ongewisse blijven omtrent deze wetswijziging. De diensten slachtofferonthaal bij de parketten blijken weliswaar de slachtoffers in de dossiers waar zij eertijds in zijn tussengekomen ingelicht te hebben; doch een groot aantal slachtoffers die volgens de nieuwe wet ook rechtstreeks in de procedure kunnen betrokken worden, zullen hieromtrent mogelijks verder in het ongewisse verkeren.

In de dossiers dewelke binnen de gevangenis van leper door de strafuitvoeringsrechtbank behandeld werden, werd tot op heden geen enkel slachtoffer rechtstreeks in de procedure betrokken. Niettemin

werd vanuit de werkvloer een procedure uitgeschreven om de slachtoffers op te vangen en te begeleiden mochten zij door de strafuitvoeringsrechtbank gehoord moeten worden.

Los van de diverse herstelvoorbereidende of herstelgerichte activiteiten beoogt ook de wet op de externe rechtspositie een expliciet herstelgerichte benadering van de strafuitvoering. Het inschatten van de diverse tegenaanwijzingen bij de overweging tot de toekenning van een of andere vorm van strafuitvoering speelt hierbij een grote rol, des te meer bij de contra-indicaties dewelke rechtstreeks of onrechtstreeks op het slachtoffer betrekking hebben. Het lijkt me dan ook aangewezen de diverse tegenindicaties van nabij te bespreken (zie verder). Alle door de wet bepaalde tegenaanwijzingen dienen nauwgezet onderzocht te worden, dit aan de hand van diverse informatiebronnen (penitentiair dossier, info Dienst Vreemdelingenzaken, vonnissen en arresten, uiteenzetting der feiten, info parket, gerechtelijk dossier,...). Bij de beoordeling van de tegenaanwijzingen is het belangrijk dat deze proportioneel worden ingeschat, dit rekening houdende met de beoogde maatregel. Niettegenstaande PSD-rapportage in sé niet wettelijk verplicht is (met uitzondering van dossiers met een veroordeling wegens zedenfeiten gepleegd op minderjarigen), zal de directeur zich in de praktijk bij de beoordeling van de tegenaanwijzingen steeds op een PSD-verslag baseren. Hiertoe baseert de PSD zich op het sociaal onderzoek van de gedetineerde en zijn maatschappelijke context en dit in functie van de toepasbare strafuitvoeringsmodaliteit. Belangrijk hierbij is dat de PSD duidelijke en begrijpbare adviezen formuleert. Bij het opstellen van het advies dient tussen de belangen van de gedetineerde, de maatschappij en de slachtoffers steeds een evenwicht gezocht te worden. Er wordt getracht om per gedetineerde een penitentiair traject uit te stippelen met inplanting van diverse strafuitvoeringsmodaliteiten zoals uitgangsvergunning, penitentiair verlof, beperkte detentie, elektronisch toezicht, voorwaardelijke invrijheidsstelling, voorlopige invrijheidsstelling,... Een systematische opvolging en evaluatie van het traject wordt dan ook noodzakelijk geacht teneinde de haalbaarheid en slaagkansen van het vooropgestelde reclasseringsplan in de praktijk te toetsen. Daar waar nodig wordt er dan ook bijgestuurd. Het opstellen van een individueel detentieplan betekent evenzeer dat de veroordeelde reeds van bij aanvang van de detentie met de feiten e.d. geconfronteerd wordt. Op die manier krijgt herstel reeds van bij aanvang een volwaardige plaats binnen het individueel begeleidingswerk.

Het is geen evidentie bij het beoordelen en inschatten van de diverse tegenaanwijzingen steeds over concre-

te en objectieve informatie te beschikken. Vermoedens of een 'fingerspitzengefühl' zijn evenwel onvoldoende gronden om een negatief advies terzake te formuleren. Ik vind het dan ook belangrijk om eventuele twijfels bij de beoordeling concreet en geargumenteed te benoemen.

Het betreft een transparante procedure. Veroordeelden krijgen sowieso steeds een afschrift van het advies van de directeur. Niettegenstaande hiervan zal ik in de praktijk regelmatig de gedetineerden ook mondeling toelichting geven bij het geformuleerde advies, voornamelijk indien het een negatief advies betreft. Bij bepaalde strafuitvoeringsmodaliteiten zoals de beperkte detentie, elektronisch toezicht, voorwaardelijke of voorlopige invrijheidsstelling voorziet de wet dat de veroordeelde door de directeur gehoord wordt. Heel vaak informeer ik de gedetineerde op dit moment reeds omtrent het advies dat geformuleerd zal worden. Op deze manier kan ik de eventuele tegenindicaties reeds ten aanzien van de veroordeelde duiden waardoor deze laatste deze ook beter kan plaatsen hetgeen veel frustratie en onbegrip voorkomt.

2. Onderzoek van de wettelijk voorziene tegenaanwijzingen bij de overweging tot de toekenning van een strafuitvoeringsmodaliteit

De diverse tegenaanwijzingen verschillen naargelang de strafuitvoeringsmodaliteit dewelke onderzocht dient te worden. Bepaalde tegenaanwijzingen hebben rechtstreeks op het slachtoffer betrekking, anderen geheel niet of eerder onrechtstreeks.

2.1 Het gevaar dat de veroordeelde zich aan de uitvoering van zijn straf zou onttrekken

Deze tegenaanwijzing dient bij een aanvraag tot uitgaansvergunning, penitentiair verlof en strafonderbreking onderzocht te worden. Er dient te worden nagegaan of er objectieve gegevens zijn die toelaten te geloven dat de veroordeelde eventueel niet naar de gevangenis zal terugkeren. Concrete voorbeelden van contra-indicaties op dit vlak zijn vb. een eerdere niet-terugkeer, een poging of plan tot ontvluchting, een effectieve ontvluchting, een emotionele crisissituatie (conflictsituatie, relatieproblemen,...), een hangende zaak, of elementen aangaande de verblijfsituatie van een buitenlandse veroordeelde,...

2.2 Het risico op het plegen van nieuwe ernstige strafbare feiten

Deze contra-indicatie dient bij alle strafuitvoeringsmodaliteiten onderzocht te worden. Nieuwe slachtoffers dienen vermeden te worden. Gezien er bij deze tegenaanwijzing sprake is van 'ernstige' strafbare feiten betekent dit dat de wetgever een zeker risico tot het plegen van lichtere inbreuken toelaat. Wat precies onder ernstige strafbare feiten dient verstaan te worden, wordt in de wet niet expliciet omschreven waardoor dit bijgevolg voor interpretatie en discussie vatbaar is. De aard van de gepleegde feiten, de omstandigheden waarin de feiten gepleegd zijn en zich vb. eveneens tijdens een bepaalde strafuitvoeringsmodaliteit kunnen voordoen, de houding van de veroordeelde ten aanzien van de feiten en de slachtoffers, eventuele gerechtelijke antecedenten, het mislukken van vroegere maatregelen en in deze context gepleegde recidive, lokalisatie en samenstelling van het eventuele opvangmidden,... zijn voorbeelden van elementen die bij de inschatting van deze tegenaanwijzing in overweging kunnen worden genomen. Met het oog op de inschatting van dergelijk risico wordt er nagegaan of de veroordeelde een objectief risico vertoont om te hervallen in criminaliteit die belangrijke maatschappelijke onrust teweegbrengt of op significante wijze recidive zal plegen in hetzelfde type van criminaliteit als deze die de in uitvoering zijnde veroordelingen heeft gerechtvaardigd.

2.3 Het risico dat de veroordeelde de slachtoffers zou lastig vallen

Dit betreft eveneens een tegenaanwijzing die bij alle strafuitvoeringsmodaliteiten dient onderzocht te worden. Er dient te worden nagegaan of er ernstige en concrete aanwijzingen bestaan die toelaten te denken dat de veroordeelde zijn slachtoffers tijdens een eventuele strafuitvoeringsmodaliteit zal lastigvallen. Elementen die hierbij doorslaggevend kunnen zijn, zijn vb. het feit dat de gedetineerde de slachtoffers reeds dreigbrieven heeft gestuurd, hij hen via de telefoon bestookt, hij ten aanzien van hen wraakzuchtige uitlatingen formuleert, of voorheen reeds voorwaarden die in het belang van het slachtoffer opgelegd werden niet heeft nageleefd,...

2.4 De afwezigheid van vooruitzichten op sociale reclassering van de veroordeelde

Deze tegenaanwijzing dient bij voorstellen tot beperkte detentie, elektronisch toezicht en voorwaardelijke invrijheidstelling onderzocht te worden. De gedetineerde dient een realistisch reclasseringsplan voor te leggen dewelke hem ervan dient te weerhouden opnieuw strafbare feiten te plegen.

2.5 De houding van de veroordeelde ten aanzien van de slachtoffers van de misdrijven die tot zijn veroordeling hebben geleid

De houding ten aanzien van de slachtoffers speelt een belangrijke rol bij de overweging tot de (niet-) toekenning van bepaalde strafuitvoeringsmodaliteiten (niet bij voorstellen tot uitgaanspermissie, penitentiair verlof of strafonderbreking). Elementen die hierbij in overweging worden genomen, zijn vb. de mate waarin de veroordeelde de feiten en slachtoffers erkent en of hij stappen in het kader van herstel gezet heeft. Mogelijke stappen kunnen zijn: betaling burgerlijke partijen, bemiddeling, deelname aan herstelgerichte activiteiten,... Er gaat veel aandacht naar de inspanningen dewelke de veroordeelde levert op het vlak van het betalen van de burgerlijke partijen. Zowel door directie als PSD, als vb. via infosessies burgerlijke partijen worden gedetineerden systematisch gesensibiliseerd en geactiveerd tot het opnemen van hun verantwoordelijkheid op dit vlak.

Bij bepaalde feiten zijn er niet meteen rechtstreekse slachtoffers (vb. drugtrafiek), doch dit betekent geenszins dat de maatschappij geen slachtoffer is van de feiten of dat er geen onrechtstreekse

slachtoffers zijn.

2.6 De mogelijkheden voor de veroordeelde om een onderdak te hebben

Deze tegenaanwijzing dient enkel bij de voorlopige invrijheidstelling onderzocht te worden, nl. voor de veroordeelden dewelke in België geen recht op verblijf hebben. De veroordeelde dient geen sociale reclassering te kunnen voorleggen gezien deze toch het land zal moeten verlaten. De gevangenis dient er zich wel van te verzekeren dat de veroordeelde over een verblijfplaats zal kunnen beschikken in het land waarnaar hij terugkeert. Dit laatste is geen evidente zaak gezien er hiertoe weinig tot geen controle-mogelijkheden bestaan. Wanneer de betrokkene het grondgebied bij vrijstelling niet verlaat en in de illegaliteit verdwijnt, wordt de kans op recidive vaak reëel geacht.

Bij de beoordeling van de diverse tegenaanwijzingen dewelke – rechtstreeks of onrechtstreeks – op het slachtoffer betrekking hebben, weegt het risico op het plegen van nieuwe ernstige strafbare feiten sterk door, evenals het risico dat de veroordeelde de slachtoffers zou lastig vallen. Indien deze contra-indicaties als negatief worden ingeschat en niet middels het opleggen van bijzondere voorwaarden ondervangen kunnen worden, leidt dit – wat mij betreft – in principe automatisch tot een negatief advies terzake.

Werken aan herstel situeert zich niet uitsluitend binnen de wet op de externe rechtspositie, doch in het dagdagelijks beleid wordt ernaar gestreefd een herstelgerichte detentie te bewerkstelligen.

3. Aansluitende opmerking

Werken aan herstel situeert zich niet uitsluitend binnen de wet op de externe rechtspositie, doch in het dagdagelijks beleid wordt ernaar gestreefd een herstelgerichte detentie te bewerkstelligen. Zo hebben we in de gevangenis van Ieper recent een bezoek georganiseerd tussen de slachtoffers (ontvoering ex-partner en kinderen) en de veroordeelde. Dit bezoek werd georganiseerd los van een of andere wettelijke omkadering of samenwerking met externe diensten (zoals vb. herstellbemiddeling), dit op verzoek van het

slachtoffer. De ex-partner zocht naar een manier om het contact met de veroordeelde nog vòòr zijn vrijlating opnieuw te herstellen, dit in het belang van de kinderen. Vanuit de gevangenis hebben we dit contact en communicatieproces dan ook gefaciliteerd middels het toestaan van een uitzonderlijk bezoekmoment (buiten de voorziene bezoeken).

4. Besluit

In welke mate hanteert de gevangenis in haar beleid een herstelgerichte logica op het vlak van strafuitvoering / externe rechtspositie? Uit bovenstaande blijkt duidelijk dat het herstelrecht binnen de gevangenis en strafuitvoering niet meer weg te denken valt. Ook de wet op de externe rechtspositie beoogt expliciet een herstelgerichte benadering van de strafuitvoering. De slachtoffers zijn binnen de strafuitvoering thans een wettelijk voorziene betrokken partij. Niettegenstaande hun actieve stem op het niveau van de gevangenis op heden minder tot uiting komt, blijkt het slachtoffer wel degelijk een beduidende rol te spelen bij de inschatting van diverse tegenaanwijzingen met het oog op het formuleren van een advies tot toekenning van een bepaalde strafuitvoeringsmodaliteit. Ik meen dat de slachtoffers verder dienen gestimuleerd te worden hun stem te laten horen teneinde een actief betrokken partij in het geding te zijn. Anderzijds dienen daders m.i. verder omtrent het slachtoffer en de gevolgen van hun daden gesensibiliseerd en geappelleerd te worden. Werken aan herstel gaat verder dan de wet op de externe rechtspositie in eerste instantie beoogt. In het dagdagelijkse beleid van een gevangenis dient een herstelgerichte benadering en invulling verder nagestreefd te worden teneinde verder tot een herstelgerichte gevangenis/inrichting te evolueren.

VOETNOOT

- I. Hade VANDENBROUCKE is directeur van de penitentiaire instelling te Ieper.

Strafuitvoering en herstel

Reflecties vanuit de
strafuitvoeringsrechtbank Antwerpen

Raf GERITS¹

Op het moment dat ik dit artikel schrijf, bestaat de strafuitvoeringsrechtbank als rechtsoptvolger van de VI-commissie precies één jaar. Dit is dan ook het uitgelezen moment om een eerste, zij het voorzichtige, balans op te maken van ons eerste werkingsjaar van de Strafuitvoeringsrechtbank van Antwerpen. De vraag van Suggnomè om een artikel te schrijven met enkele reflecties over onze ervaring met slachtoffers en de plaats die het herstelrechtelijk denken in de Strafuitvoeringsrechtbank Antwerpen in de praktijk inneemt, komt dan ook enigszins gelegen.

Het is een pleidooi geworden om de reclassering intensiever voor te bereiden tijdens de detentie, spreekruimte te creëren tussen hulp- en dienstverlening en de rapporterende diensten en meer continuïteit in het (herstelgerichte) proces dat een veroordeelde aflegt tijdens zijn detentie. Zo zouden de zittingen van de rechtbank op een meer inhoudelijke manier benaderd kunnen worden en zou er in een vonnis een mogelijk meer gerichte doorverwijzing naar de meest geschikte diensten en projecten die mee instaan voor de reclassering kunnen gebeuren.

De wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie gaat verder op de weg die al door de wet op de voorwaardelijke invrijheidstelling van 1998 was ingeslagen: er zijn de nodige bepalingen in opgenomen die de rechten van slachtoffers een wettelijke grondslag geven.

De wet bevat geen enkele rechtstreekse referentie aan het begrip herstel. Als men wil nagaan in welke mate de strafuitvoeringsrechtbank rekening houdt met herstelgerichte en herstelrechtelijke initiatieven, dan moeten we vooral nagaan hoe artikel 47 §1 in praktijk wordt gebracht. Dit artikel heeft het over de tegenaanwijzingen die de toekenning van een strafuitvoeringsmodaliteit in de weg kunnen staan. De voorlopige invrijheidstelling met het oog op verwijdering van het grondgebied is opgenomen in §2. Bij deze laatste veroordeelden is de inspanning die geleverd wordt om de burgerlijke partijen te vergoeden uitdrukkelijk opgenomen als mogelijke tegenindicatie.

Punt 4 van de eerste paragraaf bepaalt dat het risico dat de veroordeelde de slachtoffers zou lastig vallen en de houding van de veroordeelde ten aanzien van de slachtoffers van de misdrijven die tot zijn veroordeling hebben geleid mogelijke tegenindicaties kunnen zijn. Hoe moet de rechtbank deze tegenindicaties,

en dan vooral de houding ten aanzien van de slachtoffers, in de praktijk toepassen?

1. De Burgerlijke Partij

Uit een klein onderzoek van Eric Maes² bleek dat de VI-commissies de tegenindicatie van de houding ten aanzien van het slachtoffer vooral afwogen aan de bereidheid van de veroordeelde om de schadevergoeding aan de burgerlijke partijen te willen afbetalen. De weigering om te betalen vormde dan een duidelijke tegenindicatie. De intentieverklaring tijdens de zitting om te betalen, van zodra de veroordeelde vrijgesteld was en werk had, bleek soms al voldoende. In die zin hielden de VI-commissies rekening met de structurele moeilijkheden die zich voordoen op het vlak van gevangenisarbeid: het tekort aan arbeidsplaatsen en de wel erg lage vergoedingen die daarvoor worden uitbetaald. Bovendien werd de voorwaarde om de burgerlijke partij af te betalen bijna altijd opgelegd als bijzondere voorwaarde.

Het (af)betalen van de schadevergoeding vormt nog steeds een onderdeel om deze tegenindicatie in te schatten en de strafuitvoeringsrechtbank legt dit nog steeds heel frequent op als na te leven bijzondere

voorwaarde. Het betalen van de schadevergoeding kan een belangrijk herstel betekenen voor de slachtoffers maar in een aantal situaties kan het net zo goed betekenisloos zijn. Omdat slachtoffers zelden aan de rechtbank laten weten wat zij verwachten of welke betekenis dit heeft voor hen, wordt dit op een vrij gestandariseerde wijze benaderd. De rechtbank benadert de burgerlijke partij als de burgerrechtelijke component van de veroordeling en die alsdusdanig dan ook moet uitgevoerd worden. Het is aan de slachtoffers zelf om uit te maken welke betekenis dit al dan niet heeft voor hen. Deze verplichting tot betalen vormt bovendien onderdeel van een algemene reclasering waar deze schadevergoeding als deel van de financiële problematiek van de veroordeelde moet aangepakt worden.

De grote moeilijkheid met de betaling van de schadevergoedingen is dat de verwachtingen die op dit vlak geformuleerd worden ten aanzien van veroordeelden vaak tot frustraties leiden. De hoge schadevergoedingen, naast de andere schulden waar zij veelal mee kampen, versus de wel erg lage vergoeding uit gevangenisarbeid, zijn een aanfluiting van een herstelgerichte strafuitvoering. Deze situatie leidt alleen maar tot polarisering tussen veroordeelden en slachtoffers. De veroordeelde voelt zich gekleineerd, onmachtig om op materieel vlak iets te herstellen en beschuldigt de slachtoffers dan ook niet zelden van hardvochtigheid en geldklopperij.

Tijdens onze zittingen merken we nog steeds vaak dat gedetineerden verklaren dat ze wel zullen betalen eens ze vrij zijn en een inkomen uit werk hebben. Ofwel komen ze niet verder dan tijdens hun detentie maandelijks een symbolisch bedrag te storten dat allerminst in verhouding staat tot de volledige schadevergoeding en het aangedane leed. Hierdoor ontstaat er een grote cesuur op het moment dat gedetineer-

den voorwaardelijk in vrijheid gesteld kunnen worden. Het is pas op dat moment, of vlak voor de verschijning van de rechtbank, dat deze intenties worden geformuleerd of dat de veroordeelde start met de symbolische afbetalingen. Al te vaak is de rechtbank dan ook genoodzaakt genoeg te nemen met de

intentieverklaring om (ook) de burgerlijke partijen te vergoeden na de invrijheidstelling. Dit kadert dan veelal in een globale budgetbegeleiding die nog helemaal opgestart moet worden. Slachtoffers worden dan ook dikwijls pas jaren na de feiten gecontacteerd met een eventueel afbetalingsvoorstel, als ze al iets horen.

Wij vinden het dus legitiem om te vragen dat veroordeelden ook op dit vlak hun verantwoordelijkheid opnemen, maar uiteraard moeten hen ook middelen aangereikt worden om deze verantwoordelijkheid te kunnen invullen. Het is een onhoudbare situatie die al sinds lang wordt aangeklaagd, maar waar er maar geen structurele oplossing voor wordt gevonden. Nochtans kan men met enkele kleine ingrepen de situatie merkbaar verbeteren. Enkele praktische voorbeelden.

Ongeveer 1 op 2 gedetineerden werken, vele anderen staan op een wachtlijst. Gedetineerden die huishoudelijke arbeid verrichten in de gevangenis (poetsen, wasserij, schrijver,...) verdienen op dit moment maximum 100 à 120€ per maand. Hiermee kan de gemiddelde gedetineerde amper zijn televisieabonnement, telefoon, hygiënische producten, rookwaar en wat bijkomende voeding kopen. Van deze mensen kan men onmogelijk verwachten dat ze ook nog schulden afbetalen.

In de werkhuizen is de situatie iets beter. Door het stukloon dat daar betaald wordt, is het loon variabel, maar daar kan een gedetineerde maandelijks 200 à 300€ verdienen, uitzonderlijk kan dit zelfs hoger zijn. Ook dit bedrag is nog laag omdat 40% van de onderhandelde prijs per stuk dat aannemers betalen, vooraf wordt afgehouden door de Regie der Gevangenisarbeid. Dit geld wordt ondermeer gebruikt om vervangingsinkomsten te betalen bij arbeidsongevallen en fouten in een levering te vergoeden. Historisch werd dit ook gebruikt om de werkhuizen (bakkerijen, schrijnwerkerijen, smidsen,...) te onderhouden en bijvoorbeeld het machinepark te vernieuwen. Intussen zijn deze werkhuizen vrijwel allemaal verdwenen en worden er lege ruimtes verhuurd aan aannemers die zelf verantwoordelijk zijn voor de machines en de inrichting van de werkhuizen. Dit historisch hoge percentage dat beheerd wordt door de Regie der Gevangenisarbeid zou intussen dus aangepast kunnen worden, waardoor men de lonen kan verhogen (misschien zelfs voor huishoudelijke arbeid) of men kan meer gedetineerden aan het werk stellen (ploegensysteem). Gedetineerden die 300 à 400€ verdienen kunnen immers op een relatief comfortabele

manier hun detentietijd doorbrengen én al tijdens hun detentie starten met het saneren van hun schuldenberg, waarvan de burgerlijke partij een belangrijke schuldeiser vormt, a rato van 100 à 200€ per maand. Dit moet een streefbedrag worden: het is maatschappelijk te verantwoorden en biedt, zoals kort uiteengezet, mogelijkheden voor de gedetineerden.

Ook vanuit de Vlaamse Gemeenschap kan er een belangrijke inspanning gedaan worden door de implementatie van het Strategisch Plan te heroriënteren. De vrijgemaakte middelen kunnen beter besteed worden om bijvoorbeeld schuldbemiddelaars aan te werven in de gevangenissen. Nu gebeurt dit in zeer beperkte mate in enkele gevangenissen, meestal naast de reguliere middelen om. De ervaring leert nochtans dat deze schuldbemiddelaars nodig zijn in een gevangenis. Zij kunnen meewerken aan een mentaliteitswijziging bij gedetineerden als het over geldbesteding gaat en kunnen al initiatieven nemen om de schulden te saneren. Dit ook weer om te vermijden dat er pas wordt ingegrepen in de financiële problematiek van de gedetineerde (en zijn familie) bij zijn vrijstelling. Terwijl op dit moment de schulden tijdens de detentie alleen maar onoverzichtelijker en groter worden. De afbetaling van de burgerlijke partij en de verplichting om een budgetbegeleiding te volgen zouden zo voorwaarden worden die een voortzetting zijn van iets dat tijdens de detentie al is opgestart.

Met deze relatief eenvoudige ingrepen worden de zogenaamde structurele problemen inzake de afbetaling van de schadevergoeding voor een groot deel weggenomen. Het is zowel voor gedetineerde als slachtoffer belangrijk te zien dat er ook tijdens de detentie inspanningen gedaan worden om deze schadevergoedingen aan te pakken, zonder dat dit voor extra frustraties zorgt. Voor een rechtbank wordt het gemakkelijker om in te schatten of de gedetineerde al betalingen heeft gedaan en moet zich niet langer tevreden stellen met virtuele beloftes die later al dan niet nagekomen worden.

Het stappenplan 'burgerlijke partij' dat de herstelconsulenten uitwerkten en de implementatie van het detentieplan kunnen hierbij zeer belangrijke instrumenten zijn.

2. Herstelgerichte Initiatieven tijdens de detentie

Ook in de verslaggeving van de PSD is er aandacht voor de houding van de veroordeelde ten aanzien van de feiten en de slachtoffers. Behalve bij seksueel delinquenten blijkt het niet altijd eenvoudig te zijn om

hier accurate informatie over te geven waarmee de rechtbank in haar beslissing dan echt richting kan geven bij een verdere voorbereiding van de reclassering of de eventuele toekenning van een strafuitvoeringsmodaliteit. In de verslaggeving komen vaak de twee extremen voor: "de gedetineerde minimaliseert of ontkent de feiten" en "de gedetineerde zegt spijt te hebben, maar het is maar zeer de vraag of hij dit ook echt meent".

De PSD heeft hier zelf nood aan bijkomende informatie om op een zinvolle manier dit onderdeel te behandelen en dit inhoudelijk te stofferen. Wellicht ligt hier een kans voor de verschillende initiatieven die op dit vlak, veelal door de herstelconsulenten, georganiseerd worden in de gevangenissen. Er zijn infosessies, groepsgesprekken en vormingen waar het thema herstel of zelfherstel centraal staat. Tijdens deze activiteiten wordt ruimte gecreëerd om vrijuit te spreken over herstelgerichte thema's. In de praktijk blijkt dat er tijdens deze initiatieven voldoende vertrouwen kan opgebouwd worden om deze thema's ook echt openlijk te bespreken.

De hoge schadevergoedingen, naast de andere schulden waar zij veelal mee kampen, versus de wel erg lage vergoeding uit gevangenisarbeid, zijn een aanfluiting van een herstelgerichte strafuitvoering.

Vooraf tijdens intensieve en langerlopende vormingen is het vaak zo dat er een heel proces wordt afgelegd met de gedetineerden. Er wordt in een aantal gevallen zelfs pretherapeutisch gewerkt met de deelnemers. Deze informatie bereikt de rechtbank zelden of nooit, vaak bereikt deze info zelfs de PSD niet.

De vorming 'Slachtoffer In Beeld' was nochtans een goed voorbeeld dat het ook op een meer geïntegreerde manier kan. Tijdens deze vorming werd er uitgebreid stilgestaan bij de houding van de veroordeelden ten aanzien van de feiten en de slachtoffers. Via verschillende methodieken werd gedurende enkele weken met een groep gedetineerden intensief gewerkt aan deze thema's. Gedetineerden die niet in groep over deze onderwerpen wilden spreken, kregen de kans om dit in individuele begeleidingsgesprekken te doen. Na de vorming of gesprekken werd aan de gedetineerden telkens aangeboden om het verloop van deze vorming, het proces dat ze hadden afgelegd, te bespreken met een derde. Het was een vrije keuze van de gedetineerden om hier al dan niet op in te

gaan en te kiezen wie deze derde zou zijn. Niet zelden was dit met iemand van de PSD. De PSD kon deze informatie integreren in de verslaggeving en dit gaf een meer accuraat beeld over waar de gedetineerde stond in dit proces.

Naast de ruimte die in een gevangenis gecreëerd wordt om hierover te spreken tijdens deze vorming, wordt er dus ook ruimte gemaakt om dit te bespreken met de diensten die instaan voor rapportage, zonder dat het daarom louter positieve elementen moeten zijn over de gedetineerde. Zulke informatie is voor de strafuitvoeringsrechtbank heel belangrijk, om te weten waar de gedetineerde staat en waarom er al dan niet verdere stappen zijn gezet in het herstelproces. Dit biedt mogelijkheden om tijdens de zitting hier over te debatteren. Bovendien zou de rechtbank op basis van deze informatie dan de afwijking kunnen maken of er tijdens de detentie of bij een eventuele begeleiding na de detentie nog bijkomende aandacht voor moet zijn voor dit thema. De begeleidende diensten zouden deze informatie dan ook moeten krijgen. Met deze manier van werken zou de zitting en het oordeel van de rechtbank geen cesuur meer vormen in het proces dat een gedetineerde heeft afgelegd, maar is het integendeel een bevestiging en voortzetting van dit proces.

Deze aanpak zou overigens voor al het andere aanbod binnen de gevangenis moeten gelden. Activiteiten omtrent verslavingszorg, agressie, de gezinssituatie enzoverder kunnen de taak van de PSD vereenvoudigen als er ruimte wordt gemaakt om het proces van de gedetineerde bij deze initiatieven te bespreken met de begeleiders van de PSD. Op dit moment is deze communicatie nog minimaal. Zo zou de verslaggeving gestoffeerd worden vanuit de ervaring van verschillende experts en kan er gewerkt worden in de richting van een meer geleidelijke overgang en een meer gerichte doorverwijzing naar een verdere begeleiding of hulpverlening na de invrijheidstelling. Ook het werkboek dat de herstelconsulenten in het kader van herstel hebben uitgewerkt heeft aandacht voor dit proces en moet nagaan in welke mate dat er een mogelijkheid bestaat om dit goed te communiceren met de PSD.

Gezien de jarenlange ervaring en manier van werken van Slachtoffer In Beeld die deze aanpak het dichtst benaderde, is het dan ook moeilijk te begrijpen dat deze vorming weggetrokken wordt uit het welzijnswerk.

3. De Communicatie tussen dader en slachtoffer

Op een totaal van ongeveer 1200 beslissingen - schorsingen, herroepingen en dergelijke weliswaar inbegrepen- hebben in het eerste werkingsjaar van de strafuitvoeringsrechtbank in Antwerpen slechts een vijftal slachtoffers gebruik maakten van het recht gehoord te worden door de rechtbank. Hooguit enkele tientallen slachtoffers wensten geïnformeerd te worden. Onderzoek moet uitwijzen wat hier de precieze oorzaken van zijn, maar er bestaat minstens een door velen gedeeld vermoeden dat door de complexiteit van de regelgeving en het administratief kluwen vele slachtoffers zich niet beroepen op een recht waar ze misschien wel nood aan hebben.

De slachtoffergerichte aspecten die in de wet zijn opgenomen zijn op zich uiteraard geen voldoende voorwaarde om te spreken van het herstelgerichte karakter van de wet, maar het is er wel een noodzakelijke voorwaarde voor. Indien de rechtbank en alle betrokken

Ook de communicatie over de toekomstige modaliteiten en de door de slachtoffers gevraagde (verbods)voorwaarden kan met meer wederzijds begrip voorbereid worden of zelfs gemoduleerd worden tijdens een bemiddeling.

diensten er niet in slagen om de wettelijke verplichtingen inzake het informeren en horen van slachtoffers te garanderen, kan er van herstel moeilijk sprake zijn. Frustraties van slachtoffers die nog maar eens in hun rechten gekrenkt worden, stralen onvermijdelijk af op de daders. Deze polarisering staat haaks op de herstelgedachte die minstens indirect beoogd wordt door de wet van 17 mei 2006.

De wet, mede op advies van de Raad van State, legt de verantwoordelijkheid bij de slachtoffers zelf om zich te manifesteren als zij betrokken willen worden bij de strafuitvoering van de dader. Deze verschuiving van verantwoordelijkheid staat in schril contrast met de complexiteit van de materie en van de procedure. Enkele voorbeelden kunnen dit verduidelijken. De slachtoffers worden ingelicht met een niet al te eenvoudige brief. Bij een effectieve veroordeling van minder dan drie jaar kan niemand hen vertellen of er ooit wel een procedure voor de strafuitvoeringsrechtbank komt. En soms worden de slachtoffers overbevraagd als het gaat om een eindeloze reeks verzoeken en adviezen en er veel mededaders bij betrokken zijn. De manier waarop slachtofferverklaringen zijn ingevuld, doen ons boven-

dien vermoeden dat ook dit geen eenvoudige opdracht is voor een aantal mensen als ze geen bijstand krijgen.

Bovendien slagen de DIG, het parket, slachtofferonthaal en de strafuitvoeringsrechtbank er maar moeilijk in om op een efficiënte manier de meest recente informatie aan elkaar te communiceren. Zo bereidt de PSD bijvoorbeeld soms samen met de gedetineerde een reclassering voor die niet strookt met de voorwaarden die slachtoffers voorstellen, gewoonweg omdat deze informatie hen niet bekend is.

Deze procedure moet vereenvoudigd worden ten behoeve van de slachtoffers. Als de procedure goed wil werken dan moet elk slachtoffer die dit wenst op een minimaal niveau kunnen communiceren met of over de dader over de eventuele toekenning van een modaliteit en aan welke voorwaarden de slachtoffers dan vinden dat de veroordeelde zich dan dient te houden in hun belang.

4. Herstelbemiddeling

Daar waar de wet enkel voorziet in een geformaliseerde communicatie, die in de huidige vorm haar doel bovendien voorbij lijkt te schieten, biedt de praktijk van dader-slachtoffer communicatie de mogelijkheid voor een communicatie die verder gaat dan het al dan niet toekennen van de modaliteit en het vragen van voorwaarden.

Herstelbemiddeling kan op al deze domeinen een meerwaarde bieden. Als dader en slachtoffer onderling een regeling zijn overeengekomen over de afbetaling van de schadevergoeding lijkt de kans groter dat dit ook effectief wordt nageleefd. De dader heeft meer inzicht wat dit voor een slachtoffer betekent en het slachtoffer leert de situatie van waaruit de dader moet betalen beter kennen. Maar al te vaak wordt hier binnen de klassieke rechtsgang op een formalistisch manier over gecommuniceerd. Dit verzandt dan vaak in de zoveelste procedureslag waar geen enkel begrip is voor elkaars standpunt.

Ook de communicatie over de toekomstige modaliteiten en de door de slachtoffers gevraagde (verbods)voorwaarden kan met meer wederzijds begrip voorbereid worden of zelfs gemoduleerd worden tijdens een bemiddeling. Ook het volgen van herstelgerichte (of andere) vormingen kan aan bod komen tijdens een bemiddeling en ook op dit vlak kunnen verwachtingen geformuleerd worden.

Het is voor een rechtbank een meerwaarde als er een dossier voorligt dat niet alleen is voorbereid met de nodige expertise door de PSD maar bovendien, minstens voor bepaalde delen, een weerslag is van een communicatieproces dat gevoerd is tussen de betrokken partijen. Maar ook hier ontbreekt het nogal eens aan de communicatie van deze bemiddelingsresultaten aan de PSD en in tweede instantie dus aan de rechtbank. Ook hier moet er naast de ruimte die er gecreëerd wordt om het gesprek te voeren ook meer gezocht worden naar ruimte om hierover te communiceren met de rapporterende diensten. Uiteraard in alle openheid met alle betrokkenen en zonder dat dit een verplichting moet zijn.

In de huidige verslaggeving vinden we alleszins weinig terug van eventuele bemiddelingsgesprekken buiten de vermelding dat dit heeft plaats gehad. In het eerste werkingsjaar was er in geen enkel dossier een bemiddelingsovereenkomst gevoegd.

5. Conclusie

Bij de beweegredenen voor een beslissing wordt met alle relevante aspecten rekening gehouden. Alles is ook met elkaar verbonden. Het is dan ook heel moeilijk om de precieze draagwijdte van een bepaald aspect te wegen. Maar het herstelgerichte aspect -in zijn pure vorm- lijkt in de praktijk een heel beperkt gewicht te hebben in de beslissing van de strafuitvoeringsrechtbank. Het reclasseringsplan (woonst, werk en welzijn) en het recidiverisico beheersen nog altijd voor een groot deel de overwegingen op basis waarvan gevonnist wordt. Dit kan moeilijk gewijzigd worden.

Maar als de herstelgerichte initiatieven meer gewicht willen krijgen, zullen de bestaande methodes alleszins geoptimaliseerd moeten worden en zal er meer gecommuniceerd moeten worden over de inhoud van deze processen. Als de PSD dit verwerkt in haar verslaggeving en de rechtbank dan de mogelijkheid krijgt om de nodige tijd te nemen -gezien de werkdruk is dit niet altijd vanzelfsprekend- om alle aspecten met de gedetineerde te bespreken, dan kan de invloed wellicht nog toenemen.

VOETNOTEN

1. Raf GERITS is assessor in de strafuitvoeringsrechtbank te Antwerpen.
2. Eric MAES, 'De voorwaardelijke invrijheidstelling in België', paper congres NVK, 17 juni 2004

Verslag van de *Samenspraak* van 20 december 2007

Bemiddelen in verkeersdelicten

*Kwinten Wouters en An Marchal*¹

Mevrouw Sabine Cocquyt, ervaringsdeskundige en schrijfster van "Over hoop: jongeren met een hersenletsel na een verkeersongeval", haalt enkele thema's aan die haar sterk hebben getroffen na het verkeersongeval waarbij haar ouders om het leven kwamen, en haar zoon zwaar gewond werd. Zo werden verklaringen afgenomen en de wereld in gestuurd vlak na het ongeval, terwijl die nadien verkeerd bleken te zijn. In die tijd was er nog geen hulpverlening ten aanzien van slachtoffers, en werden de betrokkenen zeer slecht geïnformeerd. Ze moest uiteindelijk veel zelf uitzoeken, bijvoorbeeld alles rond de verzekeringen. Zelf vond ze de strafmaat te licht. Naar haar aanvoelen werden de feiten gebanaliseerd.

De heer Francis Herbert, Ouders van Verongelukte Kinderen vzw, wijst op het probleem van de secundaire victimisering in deze zaken: ondanks de hulpvraag zitten vele ouders of nabestaanden op het einde van het gerechtelijke parcours soms nog dieper in de put. In verkeersongevallen met kinderen wordt de veroorzaker vaak ook als slachtoffer beschouwd. Evenwel vraagt Dhr. Herbert zich af of die veroorzaker ook niet wat meer als dader beschouwd moet worden. In de ogen van de nabestaanden is er wat dit betreft meer empathie nodig.

Het OVK heeft heel weinig ervaringen met contact tussen dader en slachtoffer.

Toch is er de vaststelling dat de houding van de leden van het OVK ambivalent is ten opzichte van contact met de dader. Neemt de dader geen contact, dan wordt hem dat verweten. Neemt hij wel contact, dan wordt vaak langs slachtofferzijde geïnterpreteerd dat hij zo enkel zijn geweten wil sussen. Deze ambivalente relatie is echter zeer persoonlijk gekleurd en verschilt soms zelfs onderling tussen de nabestaanden. Het nut of de opportuniteit van het contact hangt af van de omstandigheden: zo zal het makkelijker zijn als er, althans in de perceptie langs slachtofferzijde, geen duidelijke 'schuld' is, zoals bijvoorbeeld bij een dode

hoek-ongeval.

De heer Herbert heeft slechts weet van twee gevallen van contactvraag tussen veroorzaker en nabestaanden. De eerste keer betrof het een vrouwelijke veroorzaakster van een ongeval die contact opnam met OVK om haar verhaal kwijt te kunnen. Haar brief werd gepubliceerd in het contactblad en geïnteresseerden konden reageren. Echter: er kwam geen reactie op. Bij een andere ervaring ging het over een veroorzaker, wiens advocaat de vraag stelde aan de familie van het slachtoffer om in contact te treden met de veroorzaker. De slachtoffers echter hadden hier geen nood aan.

Een andere vaststelling is dat de timing zeer belangrijk is. Vaak is het zo dat de slachtoffers, die immers niet voorbij het verlies van hun kind kunnen, wensen dat dit langdurige verdriet (net zoals ze dit doen met het OVK) ook langdurig door de dader wordt gedeeld. Dit verklaart waarom een maandelijks kleine betaling boven een eenmalige grote schadevergoeding wordt verkozen: het heeft een blijvend herinnerend aspect.

Dhr. Herbert leidt af uit deze vaststellingen dat, als er contactopname gebeurt, dit best onder begeleiding gebeurt, bijvoorbeeld door kennissen, gezinsleden, vertrouwenspersonen. Deze begeleiding zal op alle aspecten moeten slaan: bv. waakzaam zijn of er überhaupt wel een vraag is langs slachtofferzijde, en of de behoefte wel even groot is. Vervolgens moet afgevraagd worden wanneer de contactopname best gebeurt (timing!), hoe men deze kan en mag evalueren en wat de mogelijke impact ervan kan zijn.

Verder formuleert hij enkele bedenkingen bij de Nieuwsbrief.

Wat herstelbemiddeling bij verkeersongevallen met verzwarende omstandigheden betreft, vraagt Dhr. Herbert zich af wie de aard hiervan bepaalt. Is dit enkel de rechter of wordt ook met de perceptie van het slachtoffer rekening gehouden (bv. geen juridische verzwarende omstandigheden – maar wel kende de

dader de weg waarop hij reed zeer goed)? Hij is van mening dat in deze gevallen de benaming daderslachtoffer wel van toepassing is, al moet het case per case bekeken worden.

Het klopt dat er een spanning bestaat tussen de begrippen ongeval en schuld. OVK heeft al afspraken gemaakt met Assuralia om meer empathisch en proactief op te treden. De familie verwacht van het gerecht/de samenleving een 'teken': de schadevergoeding in geld kan zeker ook een symbolische betekenis hebben. Best kan zo snel mogelijk na de feiten opgetreden worden tav. de veroorzaker: zo snel mogelijk beginnen met de straf, zodat de dader er ook sneller mee aan de slag kan. Een suggestie werd reeds gedaan om in plaats van louter in financiële termen ook een herstelbeleid te ontwikkelen dat meer slachtoffergericht is en zodoende het trauma van het slachtoffer kan verminderen, door de veroorzaker iets te laten doen waardoor hij zich heel bewust wordt van de aangerichte schade.

De heer Stijn Mannaert, Politieparket Turnhout, heeft met de jaren heel wat verkeersdossiers behandeld. Deze dossiers komen samen met heel wat andere kleine misdrijven op zitting, ofschoon ze vaak veel ingrijpender zijn. Ook hebben ze vaak een lange wachttijd. In Turnhout probeert Dhr. Mannaert daarom zo snel mogelijk deze verkeersdossiers op zitting te krijgen, binnen de haalbare werkdruk uiteraard. Zijn ervaring is dat veel van deze dossiers zeer veel leed veroorzaken en tevens 'iedereen kunnen overkomen'. Zijn beperkte ervaring met herstelbemiddeling in deze zaken is positief: hij verwijst naar een zaak waar de rechter rekening hield met de gedane bemiddeling en waardoor er een zekere empathie was ontstaan tussen veroorzaker en nabestaanden. Dhr. Mannaert meent wel dat het openbaar ministerie krachtig en repressief moet optreden tegen zware verkeersdelicten en -overtredingen en in die gevallen consequent gevangenisstraffen dient uit te spreken.

De heer Yves Verbaeys, Verzekeringen Assuralia, is duidelijk: het zou de algemene regel moeten zijn dat iedereen goed begeleid en geïnformeerd wordt over de verzekeringsregeling (zie www.assuralia.be voor informatie). Sinds de wet van '95 betreffende de zwakke weggebruiker wordt in principe ieder slachtoffer correct vergoed, behalve de bestuurders. De wet legt ook de termijn op waarbinnen de vergoeding moet gebeuren, op voorwaarde dat de aansprakelijkheid vast staat. De verzekering kan echter niet zelf betalen en hierdoor ontstaan er soms problemen met laattijdige betalingen. Vandaag de dag zou de verzekeringsprocedure alleszins veel correcter moeten ver-

lopen dan enkele jaren terug. De verzekeringssector heeft ook haar medewerking toegezegd om hier rond samen te werken met de overheid, om het één en ander te stroomlijnen. De heer Verbaeys verleent tevens zijn medewerking aan het Kenniscentrum.

De heer Tom Van den Hende, Politieparket Dendermonde, stelde in de praktijk vast dat er vaak nood is aan communicatie tussen betrokkenen bij een zwaar verkeersongeval. Herstelbemiddeling kan deze leemte mee helpen invullen. In Dendermonde loopt hier rond een project (zie vorige Nieuwsbrief). In volgend artikel licht de heer Van den Hende zijn visie mbt bemiddelen naar aanleiding van verkeersongevallen toe.

Op de vraag of de nood aan een eerste contactopname ook door de politie wordt gevoeld, in de eerste fase na het ongeval, gaf André Van Der Taelen van politionele slachtofferbejegening aan dat slachtofferbejegening nog maar enkele jaren op kruissnelheid is. De gevoeligheid rond deze materie neemt zeker toe. De politie is de eerste hulpverlener, al is het beperkt qua frequentie en duur (bv. gaan 3,4 keer terug bij dodelijk ongeval), zij verwijzen immers door naar slachtofferhulp. Toch blijkt achteraf dat dit eerste contact zeer belangrijk is voor de slachtoffers en dat het kan bijdragen om secundaire victimisering te voorkomen. Hij merkt hierbij op dat de rol van de politie de laatste tijd gewijzigd is: er komt veel meer empathie bij kijken. De politie wordt een vertrouwenspersoon, een 'vriend aan huis'. Dit impliceert ook dat de grenzen moeten bewaakt worden en dat men goed moet communiceren wanneer zijn job afgelopen is. Op de vraag op welk niveau de herstelbemiddeling moet aangeboden worden, zegt deze politionele medewerker dat dit in principe niet in deze eerste fase gebeurt.

Mevrouw Marie Rose Broucker (FOD Justitie) concludeert uit een bevraging van alle politieparketten dat bemiddeling vaak niet gekend is. Hier is een taak weggelegd voor het beleid om ervoor te zorgen dat het aanbod herstelbemiddeling veel duidelijker wordt. De overheid dient te vormen en te sensibiliseren.

Een trajectbegeleider die kan informeren en doorverwijzen is tevens een must. Kristin Nuyts meldt dat AWW extra middelen heeft gekregen van de Minister van welzijn om een eerstelijnsaanbod van trajectbegeleiding en de ondersteuning van lotgenotenhulp uit te werken. Tevens deelt zij mee dat er een convenant is goedgekeurd door de Vlaamse regering, waardoor verdere initiatieven (in praktijk en beleid), ter ondersteuning van verkeersslachtoffers, kunnen worden ontwikkeld.

Bart Claes, herstelbemiddelaar, wil de vraag omgekeerd stellen: welke organisatie of betrokken groep

kan zich ontheffen van de verantwoordelijkheid om in te lichten, te detecteren, te informeren. De info over het bemiddelingsaanbod, situeert zich immers niet binnen het proces van bemiddeling zelf. Men zou altijd beroep moeten kunnen doen op herstelbemiddeling op het moment dat een slachtoffer het nodig heeft.

Als het parket het dossier opmaakt, kunnen verwijzingen naar slachtofferhulp en herstelbemiddeling gebeuren. Ook is het zo dat als het aanbod vanuit het parket komt, dit de neutraliteit ten goede komt. De vraag kwam hoe onduidelijke positionering van slachtoffer- dader uitgeklaard kan worden. Els Goossens, herstelbemiddelaar, repliceerde hierop dat slachtofferhulp Dendermonde zowel vragen van slachtoffers als veroorzakers opneemt. In Brussel wordt het onderscheid gemaakt dat de overledenen en zwaar gekwetsten als slachtoffer worden benaderd en de andere personen betrokken bij een ongeval, opgevangen worden door Justitieel Welzijnswerk.

Francis Herbert meldt dat de juridische aansprakelijkheid pas achteraf vastgesteld wordt. Voorlopig is het zo dat wie het zwaarste leed draagt, als ‘slachtoffer’ beschouwd wordt. De andere is dan ‘dader’. Maar hierbij stellen zich vaak onduidelijkheden, en uitzonderingen. Hij stelt zich dan ook de vraag of het niet zinvoller zou zijn om het criterium van de zwakke weggebruiker als slachtoffer toe te passen. Hem lijkt dit logisch en juist aanvoelend. Het criterium slachtoffer- dader en de mogelijke relativiteit ervan kan ook als onderwerp naar boven komen tijdens de herstelbemiddeling, zo merkte een bemiddelaar hierbij op.

Vraag kwam waarover bemiddeling wel of niet kan gaan. Herstelbemiddelaars verduidelijken dat het hierbij over alles kan gaan. Het moet door de partijen zelf bepaald worden en de bemiddelaars introduceren of normeren in principe niets. Doorgaans wordt vertrokken vanuit de vraag van het slachtoffer. Ze zien immers dat er vaak nood is aan de setting van een herstelbemiddeling opdat de partijen zelf tot voorstellen komen. Wat het regelen van de schade betreft, dit is normaalgesproken voer voor andere instanties. Bemiddelaars zijn niet zo vertrouwd met de financiële aspecten, en hen lijkt het beter dit over te laten aan advocaten en verzekeringsmaatschappijen. De heer Van den Hende vult aan dat het inzake verkeersdelicten inderdaad veeleer over de morele schade gaat, en niet over materiële schadevergoedingen. Dhr. Herbert vreest echter dat de slachtoffers wat moeite zullen hebben met het woord “herstel”, omdat zij deze notie nog niet kennen en zij over de manifeste betekenis van “herpostioneren” meestal nog niet voldoende

geïnformeerd zijn.

Mens telt zich nog de vraag of bemiddelaars meer pro-actief moet werken, en wat het OVK hiervoor kan doen? Anderzijds zou dit mogelijkterwijs in spanning komen te staan met de vooropgestelde neutraliteit van de bemiddelaar. Belangrijk in deze kwestie lijkt dat het aanbod op goede wijze gedaan wordt, zodat partijen met kennis van zaken kunnen beslissen. Deze sensibilisering is de verantwoordelijkheid van alle betrokken actoren in de gerechtelijke keten. Sabine geeft hierbij aan dat ze indertijd waarschijnlijk niet zou ingegaan zijn op het aanbod, maar de mogelijkheid tot of de informatie over bemiddeling op zich zou wel betekenisvol geweest zijn voor haar. Ze vraagt zich af of haar zoon, die het zwaar heeft, er op dit moment – als volwassene- geen betekenis in zou kunnen vinden.

VOETNOOT

- I. Kwinten WOUTERS en An MARCHAL zijn respectievelijk administratief medewerker en stafmedewerker van vzw Suggnomè - Forum voor herstelrecht en bemiddeling.

Herstelbemiddeling na verkeersongevallen

Tom VAN DEN HENDE¹

ADDENDUM bij vorige nieuwsbrief

“Bemiddelen na verkeersongevallen” was zowel de titel van de vorige nieuwsbrief als van de “Samenspraak” die op 20 december 2007 doorging te Brussel.

Volgens Van Dale betekent bemiddelen *tussenbeide komen om een overeenkomst tot stand te brengen*.

Het bereiken van een overeenkomst is echter voor het politieparket te Dendermonde nooit het hoofdmotief geweest toen er in 2002 gestart werd met het project “Herstelbemiddeling na verkeersongevallen”. Het project werd echter opgestart omdat meermalen bleek (bvb. n.a.v. de behandeling van dodelijke ongevallen voor de rechtbank) dat er nood is aan communicatie tussen de partijen die betrokken zijn bij een zwaar verkeersongeval. Die nood aan communicatie werd ook bevestigd door de teksten in de nieuwsbrief en door de uiteenzettingen van de sprekers op de “Samenspraak”.

Het project te Dendermonde heeft bewezen dat “herstelbemiddeling” in het tot stand brengen van die communicatie een belangrijke rol kan vervullen. In tegenstelling tot het louter bemiddelen in de hierboven vermelde Van Dale- betekenis gaat het veeleer *om tussenbeide komen om herstel te bewerkstelligen*. Daarbij zal men uiteraard nooit kunnen terugkeren naar de toestand vóór het verkeersongeval, maar zal men via communicatie de pijnlijke nefaste gevolgen van een verkeersongeval zo veel als mogelijk draaglijk kunnen maken. Dit kan een positieve bijdrage leveren aan het verwerkingsproces van de slachtoffers en een positieve invloed hebben op het gedrag van de dader (veroorzaker). Dat herstelbemiddeling in verkeersongevallen niet alleen positieve gevolgen kan hebben, heeft alvast één dossier bewezen: in de periode dat er bemiddelingsgesprekken doorgingen met de veroorzaker van een dodelijk verkeersongeval en de nabestaanden van het overleden slachtoffer recidiveerde de dader. Secundaire victimisering is dan een reëel gevaar...

Het is dus zeker geen hoofddoel om in het kader van herstelbemiddeling overeenkomsten tussen de partijen die betrokken zijn bij een verkeersongeval tot stand te brengen. Het is zelfs de vraag of dit wel wenselijk is. De afhandeling van de materiële schade naar aanleiding van een verkeersongeval is juridisch-technisch alleszins niet evident en kan daarom maar beter overgelaten worden aan de specialisten. En zelfs indien men in het kader van een herstelbemiddeling een overeenkomst zou sluiten over morele aspecten impliceert dit mogelijks financiële gevolgen... In ieder geval is het zo dat de bemiddelingsovereenkomsten die in het kader van het project te Dendermonde totnogtoe werden afgesloten eerder “gemeenschappelijke verklaringen betreffende de visie van betrokkenen op de feiten” genoemd moeten worden in plaats van daadwerkelijke overeenkomsten.

Men kan zich dan verder afvragen of die communicatie tussen de partijen die betrokken zijn bij een verkeersongeval niet beter zou worden opgenomen door de hulpverlening in plaats van door de bemiddelingsdienst. Niets belet immers dat slachtofferhulp enerzijds en daderhulp anderzijds tussenbeide komen en communicatie tot stand brengen om als dusdanig herstel te bewerkstelligen. In die zin lanceerde Els Goossens in de vorige nieuwsbrief een heel interessante denkpiste om binnen de forensische unit een “cel verkeer” op te starten waarbij één hulpverlener alle betrokkenen bij een verkeersongeval kan begeleiden en communicatie tussen deze betrokkenen kan bewerkstelligen. Indien er uit dergelijke communicatie een “gemeenschappelijke verklaring” zou voortvloeien, kan deze perfect in het strafdossier worden gevoegd. Conform de Wet Franchimont hebben alle personen die verhoord worden in een strafdossier immers het recht om bepaalde documenten aan dat strafdossier toe te voegen.

Dergelijke werkwijze zou ook het probleem van de positionering bij verkeersongevallen omzeilen. In

tegenstelling tot in correctionele dossiers is de dader-slachtoffer-positionering immers minder evident. Zo bijvoorbeeld is een zwakke weggebruiker die wordt overreden nadat hij plots de rijbaan was opgekomen en een onvoorzienbare hindernis vormde voor de autobestuurder verkeers technisch de dader. Vandaar ook dat in de standaardbrieven inzake het aanbod tot herstelbemiddeling die vertrekken vanuit het politieparket de dader-slachtoffer positionering werd verlaten. Er is nu één standaardbrief waarin men niet meer spreekt van dader en slachtoffer, maar wel van "betrokkene".

Dat de dader-slachtoffer-positionering soms moeilijker te bepalen is, neemt niet weg dat het gerecht krachtdadig dient op te treden tegen veroorzakers van zware (dodelijke) verkeersongevallen zeker indien die gepaard gaan met zogenaamde verzwarende omstandigheden (bvb. intoxicatie aan het stuur, vluchtmisdrijf). Dit vanuit de filosofie dat *ook* de maatschappij schade geleden heeft door het verkeersongeval en dat *ook* deze schade dient hersteld te worden. Zo kan het bijdragen tot herstel indien parketmagistraten onmiddellijk na het ongeval een krachtig signaal geven door het rijbewijs van de betrokkene in te trekken en niet enkel voor de standaardperiode van 15 dagen: via de procedure verlenging onmiddellijke intrekking van het rijbewijs (artikel 55bis Wegverkeerswet) kan het dossier binnen de 15 dagen na het ongeval voor de politierechter worden gebracht en het rijbewijs voor een periode van maximum 6 maanden worden ingetrokken. Voor de meest ernstige verkeers *scriminen* kan dit signaal erin bestaan om betrokkene voor te leiden voor de onderzoeksrechter en de aanhouding van betrokkene te vorderen of op zijn minst vrijheid onder voorwaarden te vorderen. De rechters die achteraf het ongeval ten gronde moeten beoordelen kunnen een krachtig signaal geven door betrokkene een gepaste straf op te leggen. De rechter heeft daarvoor een grote waaier mogelijkheden, bvb. het uitspreken van een voldoende lang rijverbod, de verbeurdverklaring van het voertuig, het opleggen van de theoretische en praktische proeven, het opleggen van een sensibiliseringscursus, het opleggen van een werkstraf en als *ultimum remedium* het veroordelen tot een gevangenisstraf. Alleszins moet uit de reactie van het gerecht blijken dat dodelijke verkeersongevallen niet gebanaliseerd worden.

Magistraten dragen m.i. niet alleen bij tot herstel door het opleggen van gepaste maatregelen en straffen. Minstens even belangrijk is de manier waarop slachtoffers (of nabestaanden) worden bejegend tijdens de duur van het strafproces. Zo kan het verhel-

derend én herstellend zijn dat een parketmagistraat in een individueel gesprek met de nabestaanden een beslissing tot seponering van het dossier toelicht. Zo kan het ook bijdragen tot herstel indien een politierechter bij de behandeling voor de rechtbank de beklagde die vervolgd wordt voor het veroorzaken van een dodelijk verkeersongeval aanspreekt op zijn verantwoordelijkheid en/of nabestaanden toelaat om hun visie op de feiten uit te spreken.

Bemiddelen na verkeersongevallen kan communicatie tussen de betrokken partijen op gang brengen maar kan -zoals hierboven geschetst- ook een aantal problemen met zich meebrengen. Ik beschouw het als een taak van de magistratuur om mee na te denken over oplossingen voor die problemen.

Los van bemiddeling hebben magistraten in ieder geval voldoende mogelijkheden om bij de behandeling van (dodelijke) verkeersongevallen bij te dragen tot herstel van de schade die geleden werd door daders (veroorzakers), slachtoffers (nabestaanden) en maatschappij!

VOETNOOT

- I. Tom VAN DEN HENDE
Substituut-procureur des Konings
Parket Dendermonde

Nieuws uit de sector

- **Eredocoraat J. Braithwaite**

Begin februari reikte de K.U.Leuven een eredoctoraat uit aan de Australische criminoloog professor John Braithwaite. Braithwaite wordt beschouwd als één van de meest gerenommeerde hedendaagse criminologen, onder meer omwille van zijn beslissende rol in de ontwikkeling van het herstelrecht. Publicaties als *Crime, Shame and Reintegration* (1989, Cambridge University Press), *Not Just Deserts. A Republican Theory of Criminal Justice* (1990, Clarendon Press), *Restorative Justice and Responsive Regulation* (2002, Oxford University Press) introduceerden nieuwe theoretische inzichten met betrekking tot onder meer de emotionele en morele dimensies van criminaliteit en criminaliteitsbestrijding, de moreel-emotionele benadering van afhandeling van misdrijven, en de juridische en gerechtelijke inkadering van de herstelrechtelijke praktijk. Wat hem kenmerkt is dat hij zijn wetenschappelijke engagement ten dienste stelt van een ethische visie op mens en maatschappij, gericht op sociale rechtvaardigheid, participatieve democratie, duurzame ontwikkeling en wereldvrede.

- **Guidelines for a better implementation of the existing recommendation concerning mediation in penal matters**

De Raad van Europa en meer bepaald, de CEPEJ (European Commission for the Efficiency of Justice) heeft richtlijnen gepubliceerd waarmee ze lid-Staten wil aanmoedigen om de bestaande Recommendation on mediation in penal matters (Recomm. (99)19) beter uit te voeren. Deze richtlijnen hebben onder meer betrekking op de toegankelijkheid tot bemiddeling, de rol van diverse actoren, de kwaliteit van een bemiddelingsproces, opleiding en vorming van bemiddelaars, ...

Meer informatie: zie <https://wcd.coe.int/> en zoek op CEPEJ(2007)13

- **De uitbreiding naar Hasselt en Merksplas: de mening van de lokale herstelconsulenten¹**

Het herstelfonds, een project dat bemiddeling, vrijwilligerswerk en afbetaling van de burgerlijke partij aan elkaar koppelt, is al meerdere jaren beschikbaar in de gevangenis van Hoogstraten en Leuven Hulp. Sinds oktober 2007 is het herstelfonds ook beschikbaar in de gevangenis van Hasselt en Merksplas.

Zowel naar gedetineerden als naar het personeel toe was de publiciteit rond het fonds een eerste stap naar de goede werking van het herstelfonds. De medewerkers van Suggnomè hebben een grote rol gespeeld bij de bekendmaking in de gevangenis. Dit door eerdere ervaringen met het herstelfonds in Leuven-hulp en PSC Hoogstraten maar vooral door de link met herstelbemiddeling goed te kunnen duiden werd het herstelfonds al iets tastbaarder. Uit een infosessie over het herstelfonds bleek uit het aantal inschrijvingen, zowel in Hasselt als Merksplas, dat het thema 'werk' populair is bij gedetineerden. Het personeel in Hasselt kon zich vrijblijvend inschrijven voor een infosessie en ondanks de redelijk lage opkomst waren deze mensen enthousiast. Vooral de link met herstelbemiddeling en de aandacht voor het slachtoffer werd bij hen als zeer positief ervaren. Het personeel in Merksplas is ingelicht via het personeelskrantje SIM-baal. Daarnaast werden de groep mentoren en de leden van de werkgroep 'herstel en reïntegratie' (bestaande uit leden van het bewakend kader) tijdens een overlegmoment op de hoogte gebracht van de implementatie van het herstelfonds.

Vooraf rond de interne praktische organisatie van het fonds moesten er op voorhand afspraken gemaakt worden. Zoals bijvoorbeeld de regels rond celwerk. In de gevangenis van Hasselt is celwerk niet toegelaten. Vandaar dat we een oplossing zochten voor werk binnen de gevangenis. Deze bestaat erin dat gedetineerden dit werk in het werkhuis mogen verrichten. Dit heeft als voordeel dat er meer mogelijkheden zijn om gevarieerder werk uit te voeren gezien de infrastructuur. Ook de zichtbaarheid hiervan kan bij andere gedetineerden motiverend werken. Toch is die zichtbaarheid eveneens drempelverhogend. Binnen de gevangeniscontext is het niet evident dat je openlijk toont dat je de verantwoordelijkheid voor je da-

den opneemt en werkt voor je slachtoffer. De wetenschap dat iemand die voor het herstellfonds werkt 6.25 euro verdient per uur (ook al gaat dit rechtstreeks naar het slachtoffer), is een mes dat aan 2 kanten snijdt. Alle andere aanwezigen in de werkhuisen verdienen gemiddeld 0.90 eurocent/uur.

In de strafinrichting van Merksplas is celwerk evenmin toegelaten. Een oplossing zoals het in Hasselt is voorzien is in Merksplas vooralsnog niet van toepassing. In theorie is, met de uitbreiding van het herstellfonds naar Merksplas, het voor de geïnterneerden in Merksplas nu ook mogelijk om een beroep te doen op dit herstelgericht aanbod. Omwille van de onmogelijkheid om celwerk te doen en het dus noodzakelijk is om uitgangsvergunningen te hebben, is dit aanbod voor hen in praktijk moeilijker te realiseren.

Ondanks de structurele functie van de herstelconsulent wordt er toch een zware inspanning gevraagd voor de individuele begeleiding bij het zoeken naar werk. Aangezien het project zich nog in de pilootfase bevindt, kan het ook niet anders dat dit gestroomlijnd wordt door de herstelconsulent om het misschien in een latere fase te kunnen overdragen. We trachten een netwerk van organisaties uit te bouwen met vrijwilligersorganisaties die het project genegen zijn. Ook organisaties die eventueel werk binnen de gevangenis kunnen aanbieden zijn zeker welkom. Het is ook belangrijk dat er met de gedetineerde overlegd kan worden over het soort werk dat hij/zij zou willen doen. Niet alleen de ervaring van iets terug te doen voor het slachtoffer en maatschappij maar er ook iets uithalen voor zichzelf kan motiverend werken. Voor sommigen kan het misschien een eerste werkervaring zijn, terwijl het anderen kan motiveren om verder na te denken over een eventuele opleiding of job.

Ondertussen stromen de eerste aanvragen binnen en men voelt in de wandelgangen dat het project steeds bekender wordt. We kunnen gerust stellen dat we goed van start zijn gegaan in Hasselt en Merksplas. De verschillende personeelscategorieën zijn ingelicht, de gedetineerden vinden in deze stilletjesaan hun weg naar de herstelconsulent... .

Een tewerkstellende organisatie aan het woord ...

Sinds mei 2007 was een aannemer aan de slag met de verbouwing en uitbreiding van het *Werkhuis van Huize Monnikenheide*. In dit gebouw moesten vanaf 16 september 2007 eenentwintig mensen met een mentale handicap terecht kunnen in een dagcentrum én er moesten een aantal dagbestedingsateliers (zoals de bakkerij, de groenteverwerking, het muziekatelier, het

weefatelier, ...) kunnen georganiseerd worden.

Midden augustus – op dat moment was er al een onrustwekkende achterstand op de planning – kwam Abdenour ons helpen vanuit de gevangenis van Hoogstraten. Het was de bedoeling dat hij op de eerste plaats ook de buitenkant van het gebouw zou opfrissen door alle ramen af te schuren en te beitsen.

Na een eerste kennismaking, waaruit bleek dat Abdenour het werk wel zag zitten, startte zijn werkperiode vrij snel. Z'n vrijlating hing immers in de lucht en het was de bedoeling dat hij eerst nog een afgesproken aantal dagen bij ons zou kunnen werken. We boden Abdenour aan om vervoer van en naar de gevangenis te regelen via personeelsleden uit Hoogstraten die dagelijks de verplaatsing doen. Het leek ons een luxe-aanbod – afgehaald en gebracht voor de deur – maar Abdenour gaf er de voorkeur aan de verplaatsingen te doen via het openbaar vervoer en een fiets die we hem ter beschikking stelden om van en naar de bushalte te rijden. Op die manier duurde de verplaatsing wel veel langer, maar Abdenour verkoos – naar eigen zeggen – verplaatsingstijd boven celtijd.

Het beitswerk was sneller dan verwacht in orde en Abdenour begon allerlei klussen in het Werkhuis mee op te nemen. Het ging om allerlei “restwerkjes” die de aannemer liet liggen of die anders meerprijzen zouden inhouden. Abdenour voelde zich betrokken bij het project en de einddatum die moest gehaald worden. Er ontstond ook een goed contact met een Algeïjse elektricien die bij ons aan het werk was.

Het ging iets minder vlot in de eindperiode toen Abdenour voor de rechter moest verschijnen die zou beslissen over zijn invrijheidstelling. Hij was duidelijk erg zenuwachtig en zijn gedachten zaten minder bij het werk. De positieve beslissing van de rechter zorgde even voor euforie, maar daarna werd het weer moeilijker wanneer zijn medegevangenen die op dezelfde dag voor de rechter verschenen één voor één buiten gingen en hij nog moest wachten op de definitieve vrijlating. De twijfel en onzekerheid knaagden ...

De laatste dag heb ik hem nog naar de bushalte gebracht. Hij zou nog langs de frituur gaan want hij wou voor de laatste avond hamburgers meenemen voor z'n celmakers. Die zouden dan wel koud zijn als ze in de cel toekwamen, maar toch zouden z'n celmaten daar blij mee zijn. Nooit gedacht dat iemand ooit blij zou zijn met een koude hamburger ...

Enkele dagen later kwam Minister Van Ackere het

vernieuwde *Werkhuis* openen. Het aandeel van Abdenour was duidelijk zichtbaar. Alleen spijtig dat hij toch niet op onze uitnodiging inging om er bij te zijn. Wellicht smaakte de prille vrijheid te zoet om nog eens de verplaatsing naar Zoersel te maken.

Wat later kregen we het bericht dat het slachtoffer van Abdenour de som had ontvangen die Abdenour bij ons had verdiend. Het was dus geen "win-win" maar een "win-win-win" geweest ...

Anneleen BECKERS en Ann GYSENS
herstelconsulenten

- **Project Bemiddelen bij verkeersongevallen met dodelijke afloop, in Brussel-Halle-Vilvoorde¹**

Sedert 1 januari 2008 worden, in het kader van een project, alle betrokkenen bij een dodelijk verkeersongeval in het gerechtelijk arrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde geïnformeerd over de mogelijkheid van bemiddeling. Het informeren langs zowel veroorzakerzijde als langs slachtofferzijde gebeurt via een informatiebrief die verstuurd wordt vanuit het parket van de Procureur des Konings. Dit project kwam tot stand door de goede samenwerking tussen de vzw Suggnomè (NED) en de vzw Médiante (FR).

Bart CLAES en Martin DE LOOSE,
Bemiddelingsdienst Brussel
Suggnomè Vzw - Forum voor herstelrecht en bemiddeling

- **De oprichting van het Steunpunt verkeersslachtoffers is een feit.**

Op 14 februari jl. ondertekenden Vlaamse minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, Steven Vanackere en de 3 partnerorganisaties Ouders van Verongelukte Kinderen, het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk en Zebra een convenant voor een betere opvang van verkeersslachtoffers. Dit leidde tot de oprichting van een Steunpunt Verkeersslachtoffers dat het referentiepunt wil worden inzake de gevolgen van een verkeersongeval. De missie van dit Steunpunt is dan ook al diegenen bij te staan die direct of indirect bijdragen tot een goede opvang van alle betrokkenen bij een verkeersongeval.

Het Steunpunt Verkeersslachtoffers is toegankelijk voor en werkt samen met alle betrokken overheden, sectoren/actoren, de lokale en regionale hulp- en dienstverlening, de lotgenotenorganisaties en alle andere betrokkenen bij een verkeersongeval. De nadruk ligt op kennis verzamelen, deskundigheid bevorderen, samenwerking stimuleren, sensibiliseren en signaleren.

Het 5-koppige beroepsteam behandelt de deelgebieden: rechten en mobiliteit, psycho-sociale en medische zorg, onderzoek en reïntegratie en dit vanuit een welzijnsperspectief.

Het team heeft de opstartfase achter de rug en is voor meer info bereikbaar op:

Steunpunt Verkeersslachtoffers
Astrid RUBBENS, coördinator
Diksmuidelaan 50, 2600 Berchem
03-312 85 12
0497-97 41 05
a.rubbens@steunpuntverkeersslachtoffers.be

Wil je graag zelf vanuit jouw job in het veld van herstelrecht en herstelbemiddeling iets meedelen of ter discussie stellen, dan kan dat in deze rubriek (maximum 1 blz.).

Mailen kan naar An.marchal@suggnome.be

Nieuwe publicaties

Restorative Justice and Practices in New Zealand: Toward a Restorative Society

Edited by Gabrielle Maxwell and James Liu

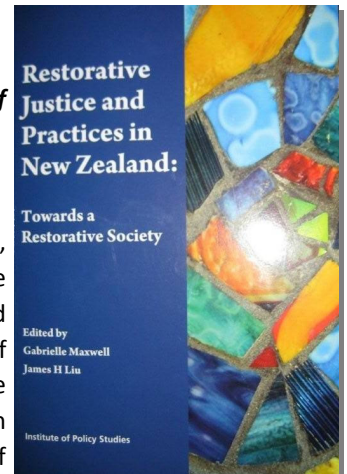
Published by Institute for Policy Studies (IPS), School of Government, Victoria University of Wellington, New Zealand (<http://ips.ac.nz>)

ISBN: 9781877347191 · 2007 · xvi, 350 p. · Price: \$ 35.00

The quest for justice has been a powerful driving force in all human societies. In recent times, the notion of restorative justice has gained currency. To achieve restorative justice all those affected by a crime must be involved in finding a solution – one that repairs the harm and restores broken relationships. This means striving to rebuild the damaged lives not only of those who have suffered but also of those who have caused suffering to others. It means the healing of hurts, the reconciliation of offenders and victims, and the eventual reintegration into the community of those who have offended, as responsible and productive members of society.

This is no easy task. But it is vital to building a cohesive, inclusive and fair society. Moreover, restorative practices need not be limited to the criminal justice arena. They are equally applicable in other fields of human endeavour where people have been harmed and where the restoration of broken relationships is needed.

This book provides an up-to-date account of how restorative processes and practices are being applied in New Zealand in the justice system, education, civil disputes and governmental responses to historical wrongs. It will be a valuable source of ideas and inspiration for all those who are seeking to build a more restorative society.

Herstel en jeugd: nu in het (r)echt

Editors: Erik Claes, Johan Deklerck, An Marchal en Johan Put

Auteurs: Erik Claes, Johan Put, Johan Deklerck, Bas van Stokkom, Lieve Bradt, Didier Reynaert, Maria Bouverne- De Bie, Wouter Vandenhole, Bram Van Droogenbroeck, Carla Nagels, Ido Weijers en Leo Van Garsse

Gepubliceerd door uitgeverij die keure (www.diekeure.be)

ISBN: 9789086617237 · 2007 · ix, 141 p. · Prijs: € 49,00

Op 3 mei 2007 vond een studiedag plaats onder de titel 'Herstel en jeugd: nu in het (r)echt'. Met de hervormde Jeugd(beschermings)wet kregen herstelbemiddeling voor minderjarigen en het herstelgericht groepsoverleg (hergo) een vaste stek in het recht ('Nu in het recht'). Tegelijk landden beide praktijken, na een vrije en beloftevolle experimenteerfase, op de harde grond van beleid en macht ('Nu in het echt'). Te verwachten valt dat overwegingen zoals effectiviteit, efficiënte dossierafhandeling, vlotte samenwerking met justitiële en parajustitiële actoren, vanaf nu de evaluatie van herstelbemiddeling en herstelgericht groepsoverleg mede zullen inkleuren. Daarnaast is de logica van het bestuur en van justitie er ook onvermijdelijk één van gedragsbeïnvloeding, van het ingrijpen in de leefwereld van (kwetsbare) mensen. Ook herstelrecht kan worden ingeschakeld in die logica.

Om die redenen is voor een herstelrechtelijke aanpak in het jeugdrecht een moment van waarheid aangebroken. Wil een

herstelrechtelijke benadering zich integer staande houden (wil ze 'echt' blijven), dan dient ze over de brug te komen met een coherente en voor het beleid overtuigende visie omtrent de inherente kwaliteiten van herstelbemiddeling en herstelgericht groepsoverleg.

Dit verslagboek wil de ontwikkeling van een dergelijke visie ondersteunen. De bijdragen gaan daarom in op vragen als: Waarin ligt de ethische waarde van herstelbemiddeling en hergo? Welke visie omtrent herstelrecht voor minderjarigen biedt hier de beste waarborgen voor emancipatie, veeleer dan verdrukking van minderjarigen (daders en slachtoffers)? Welke rol is daar voor het kinderrechtenperspectief weggelegd? Wat zijn de mogelijkheden, grenzen en gevaren van responsabilisering in de context van hergo en herstelbemiddeling? Wat beoogt een herstelrechtelijke aanpak eigenlijk en hoe verhoudt die zich tot de doelstellingen van een justitiële aanpak?

VOETNOTEN

1. Gabrielle Maxwell, previously Director of the Crime and Justice Research Centre, Victoria University of Wellington is now a Senior Associate at the Institute of Policy Studies. Her research focuses on youth justice, restorative justice and violence in families.
2. James Hou-fu Liu is Associate Professor of Psychology at Victoria University of Wellington and Deputy Director of its Centre for Applied Cross Cultural Research. His research specialties are in cross-cultural psychology, inter-group relations and social identity.

Agenda

A. ALGEMEEN

1. STUDIEDAG: Herstel: wat het zou kunnen zijn? Een inspiratie voor vele werkdomeinen

Sprekers in de voormiddag zijn: Jef Mostinckx (bemiddeling binnen een maatschappelijk kader) , Erik Claes ('herstel' vanuit een filosofisch/ethisch kader), Willy Vandamme (kritische benadering van het herstelparadigma)

In de namiddag wordt via themagroepen gewerkt op verbreding en concrete aanpak. Themagroepen: 1. herstel als levensfilosofie 2. herstel: een blikopener binnen hulpverlening en onderwijs 3. herstel in onderwijs en justitie: voor eenzelfde feit een andere afhandeling? 4. bemiddelingspraktijken in beeld: omgaan met schuld en schade.

Wanneer: 14 maart 2008

Waar: de Factorij Schaarbeek

Prijs: 60 euro

Info bij: www.jongerenbegeleiding.be

Inschrijvingen, per post, via fax 056/21 /83 72 of e-mail naar administratie@jongerenbegeleiding.be

2. GESPREKSAVONDEN: Vormingplus Oost-Brabant

De laatste jaren is er binnen justitie heel wat nagedacht over de wijze waarop tegemoet gekomen kan worden aan de gevolgen voortvloeiend uit een misdrijf zowel voor slachtoffers, samenleving als daders. Ook binnen de gevangenissen zoekt men naar wegen om hieraan tegemoet te komen. Deze zoektocht kadert binnen het project "herstelgerichte detentie". Binnen dit project wordt gezocht naar wegen om burgers te betrekken op het gegeven "gevangenisstraf". De meeste burgers maken kennis met de gevangenis via media, literatuur, film,... Veelal komen de spectaculaire aspecten aan bod. Een realistisch beeld krijgen van een gevangenis is daarom een moeilijke zaak.

Om hieraan tegemoet te komen, nodigt Vormingplus Oost-Brabant u uit voor het bijwonen van één sessie in het kader van een lopende gesprekscyclus met 8 gedetineerden. De gespreksgroep heeft als thema '**zelfbeeld, verantwoordelijkheid, herstel**'. Tijdens deze gespreksavond kan u in dialoog gaan met gedetineerden. De invalshoek van deze avond is slachtoffer – dader? Hoe kijken slachtoffers naar daders, hoe kijken daders naar slachtoffers? We willen in deze gespreksgroep dan ook graag mensen betrekken die (professioneel of vrijwillig) werken met slachtoffers.

Wanneer: donderdag 20 maart

Waar: Je wordt omstreeks 17u40 in de gevangenis (Leuven Centraal) verwacht. Om 18u start de gespreksavond die tot 20u loopt.

Info en inschrijven: Gelieve voor vrijdag 14 maart contact te nemen met Bart Schoovaerts, Vormingplus Oost Brabant, 016 525 907 of bartschoovaerts@hotmail.com, als je wil deelnemen.

3. CONFERENTIE: Building Restorative Justice in Europe. Cooperation between the public, policy makers, practitioners and researchers

Op haar vijfde congres wil het European Forum for Restorative Justice de ontwikkeling van het herstelrechtelijk gedachtegoed in Europa stimuleren. Er zal onder meer worden gewerkt rond volgende thema's: samenwerking tussen bemiddelingsdiensten en de overheid; samenwerking bemiddelingspraktijk en wetenschap; betrokkenheid van burgers. Tevens zullen resultaten worden voorgesteld uit het AGIS project 'Restorative Justice: an agenda for Europe',

over de implementatie van Restorative Justice in Zuid-Europa.

Wanneer: 17 -19 april 2008

Waar: Verona

Info: www.euforumrj.org/Activities/conferences.htm

B. VOOR SLACHTOFFER - DADERBEMIDDELAARS

De werkgroep vorming nodigt uit:

1. Trainingsdag Franse terminologie

Gedurende de hele dag frissen we onder begeleiding van Franstalige collega's onze Franse taalkennis in, aan de hand van concrete bemiddelingssituaties. Deze trainingsdag staat open voor max. 20 bemiddelaars.

Waar: Ellipsgebouw Brussel, Kon. Albertlaan 35, 1030 Brussel

Wanneer: 15 april 2008, van 9.00u tot 16.30u

Prijs: 10 euro

Inschrijvingen voor 15 maart bij lieve.balcaen@osbj.be

2. Rollenspelen bemiddelingsmethodologie

Naar het u ondertussen bekende recept, wordt aan de hand van rollenspelen in kleine groepen de bemiddelingsmethodiek getoetst en verdiept. Deze trainingsdag staat open voor max. 20 bemiddelaars. Uitnodiging volgt nog.

Waar: Bemiddelingsdienst Antwerpen, Henri Van Heurckstraat 20, 2000 Antwerpen

Wanneer: 8 mei 2008

Prijs: 5 euro

Inschrijvingen bij kwinten.wouters@suggnome.be

3. Bemiddelen in dossiers van seksuele delicten

Docent Jürgen Peeters (De Onderstroom) reikt theoretische kaders aan die bemiddelaars moeten ondersteunen bij bemiddelingen in dossiers van seksuele delicten, en onderzoekt samen met ons mogelijke problemen en valkuilen van het werken in dit soort van dossiers. Uitnodiging volgt nog.

Waar: Ellipsgebouw Brussel, Kon. Albertlaan 35, 1030 Brussel

Wanneer: 20 mei 2008 (hele dag)

Prijs: 15 euro

Inschrijvingen voor bij kwinten.wouters@suggnome.be

SAMENSPRAAK

Vrijdag 21 maart 2008

Bemiddelingsdienst BRUSSEL
(vergaderzaal gelijkvloers)
Sergeant De Bruynestraat 78
1070 ANDERLECHT
(op 100m van het Zuidstation)

Thema: Strafuitvoering en herstel:

Hoe kunnen de kansen van slachtoffers, daders en samenleving om in de strafuitvoering betrokken te worden gemaximaliseerd worden?

14.00u	Inleiding verzorgd door het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk (Justitieel Welzijnswerk en Slachtofferhulp)
14.30u	Debat
16.30u	Einde

De samenspraak is gratis.

Inschrijven kan via mail op info@suggnome.be of telefonisch op het nummer **016 22 63 88**.

Er is geen mogelijkheid tot het verkrijgen van broodjes voorzien.

Voor bijkomende inlichtingen kan u terecht bij Noëlla Verreth, op het secretariaat van Suggnomè.

INHOUD

Met de steun van:
FOD Justitie
Vlaamse Gemeenschap

27 februari 2008
V.U.: Marianne Regelbrugge
Maria Theresiastraat 114
3000 LEUVEN
Tel: 016/ 22 63 88
Fax: 016/ 22 74 82
Bank: 736-0001066-63
E-mail: info@suggnome.be
Website: www.suggnome.be

Redactioneel <i>An MARCHAL</i>	2
Strafuitvoering en herstel: enkele aspecten van het wettelijk kader toegelicht <i>Vicky DE SOUTER</i>	3
Positie van het slachtoffer in het kader van de strafuitvoering <i>Els SNEIDERS en Stéphanie VAN NEDER</i>	10
Herstelgerichte logica op het vlak van de strafuitvoering: de externe rechtspositie van de gedetineerde <i>Hade VANDENBROUCKE</i>	14
Strafuitvoering en herstel: Reflecties vanuit de strafuitvoeringsrechtbank Antwerpen <i>Raf GERITS</i>	19
Verslag Samenspraak - 20 december 2007 <i>Kwinten WOUTERS en An MARCHAL</i>	24
Herstelbemiddeling na verkeersongevallen <i>Tom VAN DEN HENDE</i>	27
Nieuws uit de sector	29
Nieuwe publicaties	32
Agenda	34
Uitnodiging samenspraak	37

